

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Gamze ERİM

İstanbul, 2015

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Gamze ERİM

Öğrenci No:
130000014

Danışman:
Yrd. Doç. Dr. Tülin ÇAĞDAŞ

İstanbul, 2015

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Başkanlık Sistemi ve Türkiye**” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 17.12.2015

Gamze ERİM

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

17.12.2015

Enstitümüz **Hukuk** Anabilim dalı **Kamu Hukuku** Programı yüksek lisans öğrencilerinden **130000014** numaralı **Gamze ERİM'in** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**Başkanlık Sistemi Ve Türkiye**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 01.09.2015 tarih ve 2015/35 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. TÜLİN ÇAĞDAŞ

ÜYE
PROF. DR. MEHMET FİKRET GEZGİN

ÜYE
YRD. DOÇ. DR. BÜNYAMİN GÜRPINAR

Adı Soyadı : Gamze ERİM
Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Tülin ÇAĞDAŞ
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2015
Alanı : Kamu Hukuku
Anahtar Kelimeler : Siyaset, Siyasal İktidar, İstikrar, İstikrarsızlık, Demokrasi,
Kuvvetler Ayrılığı, Başkanlık Sistemi.

ÖZ

BAŞKANLIK SİSTEMİ VE TÜRKİYE

Bu çalışma, Türkiye'nin uzun yıllardır gündemini meşgul eden hükümet sistemi değişikliği ve başkanlık sistemine geçiş önerilerini incelemektedir. Böylece, başkanlık sisteminin Türkiye'ye uygun olup olmadığı ya da ülkede mevcut sistemle ilgili yaşanan krizleri çözüp çözemeyeceği sonucuna varılmaya çalışılmaktadır. İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde, kuvvetler ayrılığı teorisine göre hükümet sistemleri hakkında bilgi verilmiş ve başkanlık sisteminin genel çerçevesi çizilerek, sistemin prototipi olan ABD ve başarısız sonuçlar verdiği Latin Amerika ülkeleri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, Türk anayasalarında yer alan hükümet sistemleri ile Türk parlamentarizminin sorunları ortaya konulmuştur. Ayrıca çalışmanın bu bölümünde, başkanlık rejimini arzulayan kişilere ve gerekçelerine yer verilmiş ve bu sistemin ülkemizde uygulanabilirliği üzerindeki görüş ve öneriler değerlendirmeye tabi tutulmuştur.

Türkiye'de başkanlık sistemi tartışmalarının arkasında yatan en önemli sebep olarak hükümet istikrarsızlıkları gösterilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, Türkiye'de yaşanan siyasi istikrar sorununun parlamenter sistemden değil, demokrasinin kötü işleyişinden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Söz konusu istikrar sorununun, hükümet sistemi ile çözülemeyeceği ve Türkiye'de başkanlık sisteminin uygulanmasının olumsuz sonuçlar doğuracağı hatta kişisel yönetime dönüşebileceği düşüncesine varılmıştır.

Name and Surname : Gamze ERİM
Supervisor : Asst. Prof. Tülin ÇAĞDAŞ
Degree and Date : Master, 2015
Major : Public Law
Key Words : Politics, The Political Power, Stability, İnstabilitiy,
Democracy, The Principle of Separation of Power,
Presidential Government System.

ABSTRACT

PRESIDENTIAL GOVERNMENT AND TURKEY

This study analyses the changez in the system of government which has been o hot topic in Turkey for years and the suggestions of transition to presidential government system. It aims to undertand whether the presidential government system is appropriate for Turkey and whether it can solve the political crisis caused by the current government system. Having two main parts in this study, the former gives information about the different types of government system according to the principle of separation of powers, explains the presidential government system in general and deals with the USA, the prototype of that system, and other southern cone countries where that system has failed. The latter discusses the government system in the Turkish constitution and the problems of Turkish parliamentarism. Besides, in that part of the study, the people who support the presidential government system and their reasons have been mentioned and opinions and suggestions of applicability of that system in Turkey have been discussed.

Instabilities in governments have been shown as the most significant reason for the longlasting debates about government system in Turkey. With the help of researches, it has been understood that the problem of politikal (in)stabilitiy in Turkey is not due to the parliamentary system but the bad functioning of democracy. It has been concluded that the (in)stabilitiy problem cannot be solved with a change of government system and also, application of presidential government leaded by a single person.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KUVVETLER AYRILIĞI ÇERÇEVESİNDE HÜKÜMET SİSTEMLERİ, BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ, OLUMLU OLUMSUZ YÖNLERİ, ABD ÖRNEĞİ VE BU ÖRNEKTEN SAPMALAR

1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ VE HÜKÜMET SİSTEMLERİ İLE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ, OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ	4
1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Gelişimi	4
1.1.1. Jonh Locke	5
1.1.2. Charles de Montesquieu.....	6
1.2. Kuvvetler Ayrılığı Teorisine Göre Hükümet Sistemleri	8
1.2.1. Parlamenter Sistem	8
1.2.2. Yarı Başkanlık Sistemi	10
1.2.3. Başkanlık Sistemi	10
1.3. Başkanlık Sisteminin Özellikleri ve Olumlu, Olumsuz Yönleri	11
1.3.1. Başkanlık Sisteminin Özellikleri	11
1.3.1.1. Başkanlık Sisteminde Sert Kuvvetler Ayrılığı	11
1.3.1.2. Yürütme Organının Etkinlik Derecesi	12
1.3.1.3. Yasama ve Yürütme Organlarının Birbirini Kontrol Etmesi	13
1.3.2. Başkanlık Sisteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri.....	13
1.3.2.1. Sistemin Olumlu Yönleri	14
1.3.2.2. Sistemin Olumsuz Yönleri	15
2. BAŞKANLIK SİSTEMİ: ABD ÖRNEĞİ VE BU ÖRNEKTEN SAPMALAR	17
2.1. ABD’de Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı	17

2.2. ABD’de Başkanlık Hükümeti Sistemindeki Temel Organlar	20
2.2.1. Başkan.....	20
2.2.1.1. Başkan Yardımcısı	22
2.2.1.2. Bakanlar (Sekreterler)	23
2.2.2. Kongre.....	23
2.2.2.1. Temsilciler Meclisi.....	25
2.2.2.2. Senato	26
2.2.3. Federal Mahkeme.....	27
2.3. ABD’de Başkanlık Sisteminin İşleyişini Kolaylaştıran Faktörler	28
2.3.1. İki Parti Sistemi	29
2.3.2. Baskı Grupları.....	30
2.3.3. Lobi Sistemi.....	31
2.4. Saf Başkanlık Sisteminden Sapmalar	32
2.4.1. Peru	33
2.4.2. Şili.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN UYGULADIĞI HÜKÜMET SİSTEMLERİ, TÜRK PARLAMENTARİZMİNİN SORUNLARI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ’NİN TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

1. TÜRKİYE’NİN UYGULADIĞI HÜKÜMET SİSTEMLERİ.....	36
1.1. 1921 Anayasası’nın Uyguladığı Hükümet Sistemi	36
1.2. 1924 Anayasası’nın Uyguladığı Hükümet Sistemi	38
1.3. 1961 Anayasası’nın Uyguladığı Hükümet Sistemi	39
1.4. 1982 Anayasası’nın Uyguladığı Hükümet Sistemi	41
1.5. 2007 Anayasa Değişikliği	43
2.TÜRK PARLAMENTARİZMİNİN SORUNLARI.....	46
2.1. Koalisyon Hükümetleri ve Siyasal istikrar.....	46
2.2. İkili Yapıdan Oluşan Yürütme	47
2.3. Parti İçi Demokrasi.....	47
3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE’YE UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	49
3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Öncesi Başkanlık Sistemine Geçiş Tartışmaları .	52

3.2. Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarı ve Başkanlık Sistemine Geçiş	
Tartışmaları.....	54
3.3. Başkanlık Sistemine Karşı Lehte Görüşler.....	57
3.4. Başkanlık Sistemine Karşı Aleyhte Görüşler	59
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	67

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
BMM	: Büyük Millet Meclisi
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DER.	: Derleyen
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
ED.	: Editör
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
YDT	: Yayımlanmamış Doktora Tezi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YYLT	: Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi

GİRİŞ

Tarih boyunca devletler ideal olan yönetim şeklini aramış ve kendi ülkelerine göre çeşitli modeller üretmişlerdir. Tarihsel süreçte devletler birçok yönetim şeklini denemiş, bunların kimisi başarılı olmuş, kimi de uygulamada başarısız olarak çöküntüye uğramıştır.

Hükümet sistemlerini birbirinden farklılaştıran yasama ve yürütme güçlerinin hangi kurumların elinde toplanarak kullanıldığıdır. Kuvvetler birliği ilkesine göre, yasama ve yürütme güçlerinin tek bir elde toplanması durumunda diktatörlük ya da meclis hükümeti sistemi meydana gelir. Kuvvetler ayrılığı teorisine göre, kuvvetler farklı organlar veya kişiler arasında bölüştürülmüş ise başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi ve parlamenter sistemden bahsetmek mümkündür.

Devletler, uyguladıkları hükümet sistemlerinde başarıyı yakalayabilmeleri için yasama ve yürütme güçleri arasındaki ilişkinin yanında, o ülkenin siyasi, sosyal, toplumsal, ekonomik ve coğrafi gibi özelliklerini de dikkate almalıdırlar. Yalnızca yasama ve yürütme arasındaki ilişkinin dikkate alındığı hükümet sistemlerinin başarılı olması beklenmemelidir.

Türkiye’de, ilk anayasa olarak kabul edilen Kanun-u Esasisi ile birlikte toplamda beş anayasa yapılmıştır. Meclis hükümeti sistemini benimseyen 1921 Anayasası dışında, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları parlamenter sistemi benimsemiştir.

Türkiye’de 1971-1980 ve 1991-2002 yılları arasında hüküm süren koalisyon hükümetleri ve demokrasi kültürünün zayıflığı parlamenter sistemin sorgulanmasına neden olmuştur. Türkiye’de toplumsal parçalanmışlık, sivil toplumun yetersiz olması, uzlaşma kültürünün az olması, siyasi ve toplumsal kesimlerin baskıcılığı, temel hak ve özgürlüklerin ihlali gibi nedenleri dikkate almayarak parlamenter sistemi sorunların kaynağı olarak göstermek yersizdir. Bu unsurların etkisiyle Parlamenter sistem teorideki şekli uygulanamamış ve Türkiye’de siyasal sistemin sorgulanmasına yol açmıştır.

Türkiye’de 1980’lerin ikinci yarısına gelindiğinde, başkanlık sistemi tartışmaları Turgut Özal tarafından gündeme getirilmiştir. Devamında Süleyman

Demirel, Tansu Çiller gibi siyasetçiler tarafından da tartışma konusu olan sistem, günümüzde cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından da savunulmaktadır.

Başkanlık sistemi, yasama ve yürütme güçlerinin mutlak bir şekilde birbirinden ayrıldığı ve kuvvetlerin bağımsızlığına dayanan temsili bir hükümet sistemidir. Model tarihi bir gelişmenin sonu olmayıp 1787 Amerika Birleşik Devletleri Anayasası ile ortaya çıkmıştır. İnsan düşüncesinin ürünü olan sistem, 1787 yılında Filadelfiya’da toplanan Kurucu Meclis tarafından uzun müzakereler sonucunda meydana getirilmiştir.

ABD’ye özgü olan sistemin sahip olduğu özellikler itibariyle diktatörlüğe veya kişisel iktidara dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Bu nedenle, sistemin Türkiye’de başarıyla işleyebilmesi için öncelikle demokrasi ve toplumsal gelişmişlik düzeyinin üst seviye ulaşması gerekmektedir. Zira sistemi uygulayan birçok ülke olmasına rağmen model ABD dışında hiçbir örnekte başarılı olmamıştır.

İstikrar ve yönetimde etkinlik getireceği düşünülen başkanlık sistemi için öncelikle Türkiye’de siyasal bir zemin oluşturulmalıdır. ABD’de başarıya ulaşmış olan sistem, kuvvetler ayrılığı teorisi ile incelenmeli ve Türkiye’de uygulandığı taktirde meydana getirebileceği olumlu ve olumsuz sonuçlar ortaya koyulmalıdır.

Bu amaçla çalışmanın birinci bölümünde, Başkanlık sistemini tarafsız bir şekilde ortaya koymak amacıyla; sistem ABD’deki şekli ile analiz edilerek, başkanlık sisteminin tanımı yapılmış, sisteminin özelliklerine, olumlu ve olumsuz yönlerine yer verilmiştir. Çalışmanın devamında, başkanlık sisteminin ABD’deki tarihsel süreci, organlarının göreve geliş şekli ve Latin Amerika’da başkanlık sistemini uygulayan ancak başarıya ulaşamayan ülke örnekleri incelenmiştir.

İkinci bölüm ise, başkanlık sisteminin Türkiye açısından uygunluğunun değerlendirilmesine ayrılmıştır. Türkiye’nin 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasaları ile benimsediği hükümet sistemleri ile 2007 yılında yapılan Anayasa değişiklikleri ele alınmıştır. Uzun yıllardır gündemimizi meşgul eden hükümet sistemi tartışmaları, 2007 Anayasa değişikliği ile daha da içinden çıkılmaz hal almıştır. 2007 yılında cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi usulü benimsenince, bu kez hükümet

sistemimizin ne olduğu konusunda tartışmalar başlamıştır. Çalışmamızda 2007 yılında yapılan değişikli ile sistemimizin nereye kaydığına ilişkin bilgilere yer verilecektir. Ülkemizde tartışma konusu olan başkanlık sistemine karşı akademik çevrelerce ileri sürölen lehte ve aleyhte göröşler incelenerek, sistemin Türkiye uygunluğu tartışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUVVETLER AYRILIĞI ÇERÇEVESİNDE HÜKÜMET SİSTEMLERİ, BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ, OLUMLU OLUMSUZ YÖNLERİ, ABD ÖRNEĞİ VE BU ÖRNEKTEN SAPMALAR

1. KUVVETLER AYRILIĞI TEORİSİ VE HÜKÜMET SİSTEMLERİ İLE BAŞKANLIK SİSTEMİNİN ÖZELLİKLERİ, OLUMLU VE OLUMSUZ YÖNLERİ

1.1. Kuvvetler Ayrılığı Teorisinin Gelişimi

Günümüz modern demokrasilerinin ortak özelliği olan kuvvetler ayrılığı ilkesi, Avrupa’da siyasal iktidarın kişiselleşmesi ile teorize edilmiştir. Ortaçağda 15. yüzyıldan sonra bozulan siyasi yapı ve iktidarın monarkın elinde toplanması karşısında, dönemin filozofları iktidarın sınırlandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Düşünürlere göre, devletin fonksiyonlarından yasama, yürütme ve yargı erkinin farklı organlar tarafından kullanılmasıyla mevcut tiranlık son bulacak ve temel hak ve özgürlüklerin korunduğu, karşılıklı dengelere dayalı sınırlı bir devlet ortaya çıkacaktır.¹

Kuvvetler ayrılığı teorisi yetkilerin kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla, devletin üç temel fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin farklı organlara verilmesi üzerine kurulur. Kuvvetler ayrılığı teorisi yasama, yürütme ve yargı güçlerinin, birbirinden bağımsız ve aralarında fren ve denge mekanizması bulunan değişik organlar tarafından kullanılmasını savunur.² Başka bir ifadeyle kuvvetler ayrılığı teorisi, demokrasinin var olabilmesi için bu üç temel kuvveti birbirinden ayırarak devlet iktidarını sınırlandıracak ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alacak bir kavramdır.³

Kuvvetler ayrılığının temelinde yatan düşünce, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve siyasal istikrarın sağlanmasına yöneliktir. Devlet iktidarını ifade eden yasama yürütme ve yargı güçlerinin, tek elde toplandığı bir siyasal sistemde

¹ B. Bal, İstikrarsız Parlamentarizme Karşı Başkanlık İstemi, İstanbul, 2001, sayfa(s.) 31

² G. Küçükoba, Başkanlık Sistemi Ve Türkiye’ye Uygunluğu Sorunsalı, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi (YYLT), Diyarbakır 2014, s.4

³ D. Doğru, Hükümet Sistemleri Açısından 2007 Anayasa Değişikliği ve Bu Değişikliğin Türk Parlamenter Sisteme Olası Etkileri, Gazi Üniversitesi, SBE, YYLT, Ankara 2011, s.9

özgürlüklerin güvencesinden ve siyasal istikrardan bahsedilemez. Çünkü bu üç gücü elinde bulunduran organ, dilediği gibi yasa yapıp ve dilediği gibi uygulama yoluna gidebileceğinden, özgürlüklerin korunması söz konusu olmayacaktır. Ancak, siyasal sistem içinde birbirlerinin yetki alanına müdahale etmeyen ve karşılıklı olarak birbirlerini denetleyebilen organların bulunmasıyla, iktidarın kötüye kullanılmasından vatandaşların temel hak ve özgürlükleri korunabilir.⁴

Kuvvetlerin ayrılığı tarihte ilk kez Aristoteles tarafından formüle edilmiştir. Aristoteles, en iyi siyasal sistemin her bir gücün ayrılması ve farklı organlar tarafından kullanılması ile mümkün olabileceğini savunmuştur. Kuvvetler ayrılığı teorisinin oluşması ise Locke ve Montesquieu'nun çalışmalarına dayanmaktadır. Kuvvetler ayrılığına yönelik sınıflandırma 18. yüzyılda ilk kez Montesquieu tarafından yapılmış ve doktrinde kendisi teorisinin kurucusu olarak kabul edilmiştir. Özetle ifade etmek gerekirse; kuvvetler ayrılığı ilkesi temelde politik düşünürler tarafından, yöneten ile yönetilenler arasındaki çatışmadan dolayı iktidar baskısını engellemek amacıyla ortaya atılmış bir çözüm yoludur.⁵

1.1.1. Jonh Locke

Liberal anayasalcılığın öncülerinden olan John Locke, kuvvetler ayrılığını özgürlüklerin güvencesi olarak ilk gündeme getiren düşünürdür. John Locke, Uygar Yönetim Üzerine İkinci Deneme adlı eserinde, devlet yönetiminde yer alan güçleri, yasama, yürütme ve federatif güçler şeklinde olmak üzere üçe ayırmıştır. Yasama, kanunları yapan güçtür. Yasama organı, yaptığı kanunları uygulama gücünü oluştururken, savaş ve barışa karar verme ve uluslar alandaki faaliyetler federatif gücün yetki alanına girmektedir.⁶

Locke göre, iktidarın tek bir elde toplanmasını önlemek için yasama ve yürütme güçlerini birbirinden ayırmak gerekmektedir. Çünkü, yasa koyucular kendilerini yasaların üzerinde görme yanılgısına düşerek, kanunları kendilerine uygulamama yoluna gidebilirler. Bu nedenle, yasama organının yaptığı kanunları devamlı ve aralıksız olarak uygulama görevi ayrı bir kuvvette olması gerekmektedir.

⁴ M. Çakmak Çelik, II. Meşrutiyetten Günümüze Hükümet Sistemleri, Zirve Üniversitesi, SBE, YYLT, Gaziantep 2015, s.5

⁵ S. Kurban, Başkanlık Sisteminden Beklentiler ve Türkiye, Dumlupınar Üniversitesi, SBE, YYLT, Kütahya 2014, s.8

⁶ Küçükoba, s.5

İngiliz düşünür Locke, devlet yönetiminde en üste yasama gücünü koymuştur. Locke, mutlak egemenlik fikrini tamamen reddederken, onun yerine rızaya dayalı ve yasama gücünün diğer güçlerin üzerinde olduğu bir yönetim anlayışı talep etmiştir.⁷ Ona göre, diğer kuvvetlerin kaynağı yasamadır ve yürütme erkini kullananlar yasamaya karşı sorumludurlar. Yasama gerektiğinde yürütmeye verdiği yetkileri geri alabileceği gibi söz konusu yetkilerin kötüye kullanılması durumunda da yürütme organını cezalandırabilecektir.⁸

Locke öngördüğü siyasal düzende, yasamayı ayrı bir kuvvet olarak ele almayarak, yasama ve yürütmenin yanında üçüncü bir güç olarak federatif kuvvetten bahsetmiştir. Locke göre, ulusal alanda yasama ve yürütme güçleri söz konusuysen, uluslararası alanda devletlerarası çatışmaları çözecek ortak bir yargı mevcut değildir. Bu bağlamda, federatif kuvvet devletlerarası anlaşmazlıkları düzenleyecek olan dış politikayla ilgili bir güçtür.⁹

1.1.2. Charles de Montesquieu

Charles de Montesquieu, kuvvetler ayrılığı teorisinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Kuvvetler ayrılığı teorisini bilimsel ve sistematik olarak bir şekilde inceleyen Montesquieu, insanın tabiatında barış, beslenme, cinsini sürdürme ve bilgi edinme isteği gibi doğal yasaların bulunduğunu kabul etmiştir. İnsanın doğasından kaynaklanan bu yasaların, toplumların fiziki, coğrafi ve sosyal şartlarına göre değişkenlik gösterdiğini savunan Montesquieu, toplumu düzenleyen yasaların da bu farklılıklara uygun olarak yapılması gerektiğini vurgulamış ve bu durumu yasaların ruhu olarak açıklamıştır.¹⁰

Montesquieu Kanunların Ruhu adlı eserinde; devletin yasama, yürütme ve yargıdan oluşan üç yetkiye sahip olduğunu açıklayarak, kuvvetler ayrılığı ilkesinin çerçevesini çizmiştir. Montesquieu'ya göre, yasama yetkisi; günün şartlarına göre kanun yapma ya da önceden yapılan kanunları değiştirme veya kaldırma yetkisidir. Montesquieu, yasama yetkisinin bir kişi yerine birçok kişi tarafından daha iyi kullanılacağını düşünerek, bu yetkinin bir kurula ait olması gerektiğini savunmuştur.

⁷ M. Uzunparmak, Başkanlık Sistemi ve Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, YYLT, Van 2013, s.8

⁸ Bal, s.13

⁹ Uzunparmak s. 9-10

¹⁰ Engin Avcı, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, SBE, YYLT, Samsun 2014, s.4

Ona göre, bu kurul iki bölüme ayrılmalı ve yasama kuvvetinin birinci bölümünü asiller, ikinci bölümünü ise halkın temsilcileri oluşturmalıdır. Yürütme yetkisi ise, ülkede güvenliği ve barışı sağlayan, başka ülkelere büyükelçi gönderen ya da kabul eden bir monarkın elinde bulunmalıdır. Üçüncü yetki ise, kişiler arasındaki anlaşmazlıkları yargılayan ve kişileri cezalandıran yargılama yetkisidir¹¹. Yargı yetkisinin mahkemelere ait olması gerektiğini savunan Montesquieu'ya göre, bu yetki belirli bir zümre ya da meslek grubunun elinde olmalıdır.¹²

Montesquieu, devlet düzeni için kuvvetleri birbirinden ayırmanın yanında, her kuvvete mutlak bir bağımsızlık vermeyerek, güçlerin birbirlerini karşılıklı olarak denetlemelerini zorunlu tutmuştur. Kuvvetler arasında fren ve denge mekanizması olarak bilinen bu işleyişin temelinde, iktidarın kötüye kullanılmasını önlemek için, iktidarın bizzat iktidarı durdurması lazım düşüncesi yatmaktadır.¹³ Görüldüğü gibi bu mekanizma sayesinde yasama kuvveti istediği her yasayı çıkaramamaktadır. Buna karşılık yürütme gücü de mevcut yasaların dışına çıkamamakta ve organlar arası denge ve fren sağlanmış olacaktır.¹⁴

Montesquieu'ya göre, yasama kuvveti sınırlı bir güçtür; çünkü kendi koyduğu kuralları uygulama yetkisi bulunmamaktadır. Yürütme kuvveti de sınırlı bir güçtür; çünkü yürütme yasama kuvvetinin koyduğu kuralları uygulamaktadır. Yargı da diğer kuvvetler gibi sınırlıdır; çünkü yargıçlar kanunların sözlerine herhangi bir yorum eklemeden, değiştirmeden telaffuz eden birer ağızdırlar. Montesquieu'nun ayırdığı bu üç kuvvet kendi görev alanlarının dışına çıkarsa o sistemde özgürlükler ortadan kalkar.¹⁵ Nitekim Montesquieu, ortaya koyduğu kuvvetler ayrılığı teorisini özgürlüklerin güvencesi olarak görmüştür. Ona göre, devletin üç temel işlevini üç farklı organa vermek, demokratik bir yönetimin temel taşlarını oluşturur. Öyleki, demokratik bir yönetimin var olabilmesi için kişi hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması ve merkezi gücün farklı organlar arasında bölüştürülmüş olması gerekmektedir.¹⁶

¹¹ Uzunparmak, s.6

¹² Avcı, s.5

¹³ Küçükoba, s.7

¹⁴ Bal, s.16

¹⁵ Doğru, s.11-12

¹⁶ Küçükoba, s.9

1.2. Kuvvetler Ayrılığı Teorisine Göre Hükümet Sistemleri

Siyasal rejimlerin tasnifinde genellikle yasama ve yürütme kuvvetleri arasındaki ilişki esas alınmaktadır. Demokratik siyasal rejimlerde yargı diğer kuvvetlerden bağımsız bir güç olarak kabul edildiği için, hükümet sistemlerinin ayrımında yargı haricindeki devletin diğer iki temel kuvveti arasındaki ilişki belirleyici olmaktadır.¹⁷

Yasama ve yürütme kuvvetlerinin birbirleri ile olan ilişkileri incelendiği zaman ortaya üç türlü hükümet sistemi çıkmaktadır. Kuvvetler ayrılığına dayalı sistemlerde, yasama ve yürütme güçleri arasındaki ilişkinin yoğunluğuna göre; kuvvetler birbirinden katı bir şekilde ayrılmış ise başkanlık sistemi, şayet kuvvetler birbirinden yumuşak bir şekilde ayrılmış ise parlamenter sistem söz konusu olmaktadır. Kuvvetlerin birbirinden yumuşak bir şekilde ayrıldığı ve bünyesinde parlamenter ve başkanlık sistemine ait bazı özellikleri bulunduran bir diğer hükümet sistemi de yarı başkanlık sistemidir.¹⁸

Hükümet sistemleri açıklanırken örnek olarak, başkanlık sistemine ABD, parlamenter sisteme İngiltere, yarı başkanlık sistemine ise Fransa gösterilmektedir. Birbirinden farklı siyasal rejim uygulayan bu ülkelerin ortak noktası ise, seçimle göreve getirilen bir liderin bulunmasıdır. Yürütmenin merkezinde yer alan liderler, ABD’de başkan, İngiltere’de başbakan, Fransa’da ise cumhurbaşkanı olarak görev yapmaktadırlar.¹⁹

1.2.1. Parlamenter Sistem

Dünyada en fazla uygulama alanı bulan parlamenter rejimde, yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden yumuşak bir şekilde ayrılmıştır. Parlamenter sistemde yasama ve yürütme güçleri aralarında hem fonksiyonel hem de organik açıdan işbirliği olan iki farklı organa verilmiştir. Organlar arasındaki işbirliği kendisini, yasaların yapımında ve yürütme organının yasamanın içinden çıktığı noktada göstermektedir.²⁰

¹⁷ Ç.Çelik, s. 5

¹⁸ Kurban, s.10

¹⁹ B. Yavuz, Parlamenter Hükümet Sistemlerinde ve 1982 Anayasasında Başkanın Konumu, Gazi Üniversitesi, SBE, YDT, Ankara 2007, s.6

²⁰ Bal, s.23

Parlamente sistemde yürütme organ düalist yapdadr. Yürütme organnn bir kanadn Devlet Başkanı, diğer kanadn ise Bakanlar Kurulu oluşturur. Bu sistemde devlet başkanı siyasi açıdan meclis karşısında sorumsuzdur. Sistem içerisinde sembolik bir rolü bulunan devlet başkanı, yetkilerini başbakan ve ilgili bakann karşı imzası ile kullanmaktadır. Parlamente sistemde siyasi sorumluluğu bulunmayan devlet başkanı, vatana ihanet hali dışında hiçbir organ tarafından görevinden alnamamaktadır.²¹

Parlamente sistemde yürütme organnn diğer kanadn oluşturan Bakanlar Kurulu, bir yanda başbakan diğer yanda bakanlar olmak üzere kendi içinde ikili yapdadr. Başbakan hükümetin başıdır ve devlet başkanı tarafından atanır. Parlamenteonun içinden çıkan başbakan, hukuki statüsü itibariyle bir bakandır, ancak kendisine verilen geniş siyasi yetkiler nedeniyle eşitler arasında birinci konumdadır. Hükümeti oluşturan bakanlar ise, başbakann nerisi üzerine devlet başkanı tarafından atanır ve yasama organına karşı sorumludurlar.²²

Parlamente sistemde, hükümetin yasama organına karşı kolektif ve bireysel olmak üzere iki çeşit sorumluluğu bulunmaktadır. Bakanlar kurulunun meclise karşı tek tek ve bir bütün olarak hesap verme zorunluluğu vardır. Kolektif sorumluluk gereğince, görevde kalabilmek için meclisin güvenoyuna ihtiyaı olan kabine, parlamenteodan güvensizlik oyu aldığı takdirde görevden düşmektedir. Bireysel sorumlulukta ise, her bir bakan yetkisi altında yetkisi alanındaki eylem ve işlemlerinden dolayı yasama organına karşı sorumludur.²³

Parlamente hükümet modelinde, yasama organnn bakanlar kurulunu güvensizlik oyu ile dşrebilmesine karşılık, başbakanda devlet başkanı aracılığıyla yasama organn feshedebilmektedir.²⁴ Bu sistemde, yasama ve yürütme güçleri iki farklı organa verilmesine rağmen, kuvvetler birbirinden bağımsız değildir. Birbirini etkileme gücüne sahip olan yasama ve yürütme organları, birbirlerinin hukuksal varlığına son verebilmektedirler. Bu bağlamda, İngiliz yönetim geleneğinin bir ürünü olan parlamente sistem, yasama ve yürütme güçleri arasında belirli bir dengenin

²¹ elik, s.23

²² Kurban, s.13

²³ Doğru, s.23

²⁴ K. Gözler, Türk Anayasa Hukukuna Giriş, Bursa 2015, s.94

olduğu ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin tam manasıyla uygulanamadığı bir model olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁵

1.2.2. Yarı Başkanlık Sistemi

1958 tarihli Fransız Anayasası, 1962 yılında geçirdiği değişiklik ile devlet başkanının halk tarafından seçilmesi esasını benimsemiştir. Yapılan anayasa değişikliği, yeni bir hükümet modeli olan yarı başkanlık sistemini ortaya çıkartmıştır. Yarı başkanlık sistemi, başkanlık sistemi ve parlamenter sisteme ait bazı unsurları bünyesinde bulunduran, kuvvetler arasında nispeten yumuşak bir ayrımın olduğu bir modeldir. Bu tanıma göre yarı başkanlık sistemi, devlet başkanının halk tarafından seçilmesi ve tek başına kullanacağı geniş yetkilere sahip olması yönüyle başkanlık sistemine; yasama organına karşı sorumlu bir kabinenin var olması yönüyle ise parlamenter sisteme benzemektedir.²⁶

Yarı başkanlık sisteminin uygulamada en başarılı örneği Fransa'dır. Fransa 1958 Anayasası ile meclisin yetkilerinde kısıtlamaya gitmiş ve 1962 yılındaki Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanının seçim şeklini değiştirerek, yürütme organını güçlendirmiştir. Cumhurbaşkanının halk tarafından seçileceği esasının benimsenmesi üzerine, yeni bir hükümet modeli olan yarı başkanlık sisteminin özellikleri ortaya çıkmıştır. Bu modelde de yürütme organı ikili yapıdadır. Yürütme organının bir yanında devlet başkanı, diğer yanında ise başbakan ve bakanlar kurulu vardır. Bu sistemde devlet başkanı doğrudan halk tarafından seçilmekte ve parlamenter rejimde olduğu gibi yasama organına karşı sorumluluğu bulunmamaktadır. Yürütmenin diğer kanadında yer alan bakanlar kurulunun ise, yasama karşısında sorumluluğu bulunmakta ve parlamentonun güvensizlik oyu ile görevlerinden alınabilmektedirler.²⁷

1.2.3. Başkanlık Sistemi

Başkanlık hükümeti sistemi; kuvvetler ayrılığı ilkesini sert bir şekilde uygulayan, yürütme organını sistem içerisinde üstün kılan temsili bir hükümet sistemidir. Başkanlık sistemi, dünyada 30'dan fazla ülkede uygulanmaktadır. Sistem,

²⁵ Avcı, s.12

²⁶ Avcı, s.10-11

²⁷ Gözler, s.90

her ülkede birbirine benzemekle birlikte, ülkelerin kendi tarihi siyasi ve kültürel geçmişlerine göre uygulamaları farklılık göstermektedir.²⁸ Çalışmanın, ileriki kısımlarında başkanlık sisteminin özelliklerine yer verilerek, sistemin analizi yapılacaktır.

1.3. Başkanlık Sisteminin Özellikleri ve Olumlu, Olumsuz Yönleri

En başarılı örneği olan ABD ve Amerika'nın Güneyi'nde yer alan Latin Amerika ülkelerinde uygulanmakta olan başkanlık rejiminin özelliklerinin yanında, ülkelerin kendi siyasal ve sosyal koşullarına göre farklılık gösteren olumlu ve olumsuz yanları da karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın bu başlığının alt başlıklarında başkanlık sisteminin özelliklerine ve sistemin hangi durumlarda avantaj ya da dezavantaja dönüşebileceği incelenecektir.

1.3.1. Başkanlık Sisteminin Özellikleri

1.3.1.1. Başkanlık Sisteminde Sert Kuvvetler Ayrılığı

Başkanlık sistemi yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri arasında sert kuvvetler ayrılığına dayanan temsili idare şeklidir. Yürütme organının yasama organının içinden çıktığı parlamenter sistemin aksine, başkanlık sisteminde tam bir kuvvetler ayrılığı vardır. Modelde, Montesquieu'nun belirttiği gibi, yeni dünyanın en önemli değeri olan özgürlüğün korunmasında en etkili yol; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin kesin çizgilerle birbirinden ayrılması görülmektedir. Bu nedenle 1787 Amerikan Anayasası'nın ilk maddesinde de kuvvetler ayrılığına yer verilmektedir.²⁹

Başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme organları birbirinden bağımsız bir şekilde oluşmaktadır. Sistemde yasama yetkisi, Temsilciler Meclisi ve Senato'nun oluşturduğu Kongre'ye; yürütme yetkisi Başkan'a ve yargı yetkisi de Yüksek Mahkeme'ye verilmektedir. Hukuken ve fiilen birbirinden bağımsız olan organlar birbirinin içinden çıkamadığı gibi seçim mekanizması her biri için ayrı ayrı kullanılmaktadır. Kuvvetler ayrılığının kesin bir ilke olduğu başkanlık sisteminde

²⁸ D. Ergil, "Başkanlık Sistemi ve Türkiye", Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler (Ed. M. Aktaş-B. Coşkun), Ankara 2013, s.185

²⁹ B. Bezci, "Demokrasi ve Başkanlık Sistemi", Yönetim Bilimleri Dergisi, Sayı(S.) 3, Muğla, 2005, s.83

yasama organı, genel oyla halk tarafından seçilirken, yürütmenin başını oluşturan başkan da, yine halk tarafından ayrı bir seçimle göreve getirilmektedir.³⁰

Başkanlık sisteminde, organların yetkilerini kötüye kullanmamaları ve birbirlerini olumsuz anlamda etkilememeleri için bir denge ve denetim sistemi de mevcuttur. Denge ve denetim sistemi dahilinde yasama ve yürütme organları birbirlerinin işlevlerine kısmen katılma ya da birbirlerini belirli bir ölçüde durdurma imkanına sahiptirler. Başkanlık hükümeti sisteminde yürütmenin başı olan başkan, veto yetkisini kullanarak meclisin yasama faaliyetlerini engelleyebilmektedir. Buna karşılık kongre ise, başkanın atamalarını onaylayarak ya da reddederek yürütme organının tasarruf alanına müdahalede bulunabilmektedir.³¹

Başkanlık sisteminde, yasama, yürütme ve yargı organlarının birbirinin sahasına müdahale edememesi ve kuvvetler ayrılığının daha sert ve belirgin oluşu, onu diğer sistemlerden ayıran en önemli özelliğidir. Sistem içinde bulunan denge ve denetim mekanizması sayesinde organlar birbirlerinin hukuki varlığına son verme yetkisinden mahrum bırakılmaktadır.³²

1.3.1.2. Yürütme Organının Etkinlik Derecesi

Başkanlık sisteminde, yürütme organını başkan temsil eder. Göreve getirilen başkan, sıradan bir politikacı olmayıp, kuvvetli bir partinin önde gelen lideri ve halkın güvenini kazanmış bir kişidir. Yürütme organı içinde tek yetkili kişi başkandır.³³

Başkanlık sisteminde, yasama organı içinden çıkan bir yürütme organı söz konusu olmadığı için, meclisin hükümeti düşürme yetkisi yoktur. Bu durum başkanı sorumsuz ve otorite sahibi yapmaktadır. Başkanın sahip olduğu bu otoritenin en önemli kaynağı ise halk tarafından doğrudan seçilmesidir. Ancak başkanın otorite ve gücünü büyütmemek gerekmektedir. Amerikan Anayasası'nda da, başkanın görevlerini yerine getirmesi gücüyle orantılıdır şeklinde belirtilmektedir. Öyle ki,

³⁰ Bal, s.31

³¹ Bal, s.31

³² Ergil, s.186.

³³ B. Kuzu, Her Yönü ile Başkanlık Sistemi, İstanbul, 2012, s.21

sistemde organlar hukuki olarak dengelenmiş kuvvete sahip olsalar dahi bazı durumlarda başkan parlamentodan daha güçlü olabilmektedir.³⁴

Başkanın görev süresinin sınırlı olması, gücünü sınırlandıran önemli etkenlerdendir. Dört yıllığına üst üste, ikiden fazla seçilemeyen başkan, ilk seçim döneminde tekrar seçilme kaygısı yaşarken, ikinci dönemde seçilemeyecek olma düşüncesi ile bir gevşeklik yaşamaktadır. Başkanlık sisteminde başkanın gücünü sınırlayan bir başkan etken de politik sistemin kendisi olabilmektedir. *“Kamuoyunun baskı grupları aracılığıyla gerçekleştirdiği lobi faaliyetleri Amerikan siyasal sisteminin en özgün yanını oluşturmaktadır. Politik iktidarın kendisine asla talip olmayan lobiler, faaliyetlerini politik kararların yönlendirmesinde yoğunlaştırmışlardır. Kongre ve Yüksek Mahkeme gibi diğer karar alıcı kurumlara da yönelen lobi faaliyetleri, diğer taraftan başkanın kararlarını da yönlendirmeye çalışmaktadırlar. Tekrar seçilmek için farklı çıkarları tatmin etmek zorunda olan başkan, lobilerin gücüne boyun eğmekte sakınca görmemektedir”*.³⁵

1.3.1.3. Yasama ve Yürütme Organlarının Birbirini Kontrol Etmesi

Başkanlık sisteminde, yasama ve yürütme organlarının birbirini kontrol etmesi, sistemin bir diğer önemli özelliğidir. Bu iki organında kaynağı halktır ve seçimle iş başına gelirler. Meşruiyetini halktan alan meclisin hükümeti düşürme yetkisi olmadığı gibi, hükümetin de meclisi fesih yetkisi yoktur. Aralarında herhangi bir üstünlük bulunmadığından organlar arasında bir denge bulunmaktadır. Bu denge çerçevesinde her iki organ da kendi şartlarına göre birbirlerinden kopmadan çalışmaktadırlar.³⁶

1.3.2. Başkanlık Sisteminin Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Diğer sistemlerle karşılaştırıldığında başkanlık sisteminin de bir takım olumlu ve olumsuz yanları vardır. Modeli uygulayan ülkelerin kendi siyasal kültürü ve sosyal durumu, sistemin güçlü ve zayıf yanlarından hangisinin baskın geleceğini belirlemektedir. Bu durumda, ülkeden ülkeye farklılık gösteren Başkanlık Sistemi, bir ülkede başarılı olurken, başka bir ülkede başarısız olabilmektedir.

³⁴ Bezci, s.85

³⁵ Bezci, s.85.

³⁶ Kuzu, s.26

1.3.2.1. Sistemin Olumlu Yönleri

Başkanlık sisteminin diğer sistemlere nazaran daha istikrarlı ve daha demokratik bir model olduğu, sistemin savunucuları tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Demokrasi geleneğinin güçlü olduğu ve başkanlık sistemi ile bütünleşen ABD, sisteme başarı yönünden büyük katkılar sağlamaktadır.

Başkanlık sisteminde halk tarafından seçilen başkan, yasama organı tarafından güvensizlik oyu ile düşürülemez. Güvensizlik oyu ile düşürülme korkusu olmayan ve görev süresinin bitimine dek görevinde kalan başkan uygulamaya koyacağı politikalarda daha cesur hareket edeceğinden, ortaya istikrarlı bir hükümet çıkacaktır. Meşruiyetini halktan alan başkan, hükümet için güçlü bir yürütme sağlayacağından, ülkedeki kriz dönemlerinde ve acil durumlarda seri ve etkin bir şekilde karar alacaktır.³⁷

Güçler ayrılığı ilkesini tam olarak gerçekleştiren sistemde, ülkenin kim tarafından yönetildiği, sorumlu ve yetkilinin kim olduğu çok açıktır. Oy kullanan halk, iktidarın bir önceki dönemde yaptığı icraatlarını değerlendirip, sorumlunun kim olduğunu bilerek bir seçim yapmaktadır. Halk, yapılan seçim ile ülkede olumlu ya da olumsuz yapılan işlerin hesabını oyu ile sormaktadır. Sistemde, tıkanıklık olduğu zaman halkın kimi sorumlu tutacağı bellidir ve parlamenter sisteme göre daha nitelikli bir demokrasi oluşmaktadır.³⁸

Başkanlık sisteminde kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış olan yasama ve yürütme organları fren ve denge mekanizması sayesinde birbirine karşılıklı olarak muhtaç bırakılmaktadır. Güçlü bir yürütmeye sahip olan başkan, yasama organı ile iyi geçinmediği takdirde kanun ve bütçe yetkisini kullanamamaktadır. Böylece kongre, kanun ve bütçe gibi iki önemli yetkiyi elinde tutarak, başkanı kendisi ile iyi geçinmek zorunda bırakmaktadır. Bu durum başkanı, kongreye bağlı hale getirmektedir.³⁹

³⁷ A. Döner, “Başkanlık Sisteminin Türkiye’ye Uygulanabilirliği”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Der. N. T. Arslan), Ankara 2013, s.178

³⁸ Kuzu, s.99-100

³⁹ Kuzu, s.100

Başkanlık sisteminde disiplinli siyasi partilerin bulunmaması yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiyi etkileyen bir başka unsurdur. Sistemde zayıf ve disiplinsiz partilerin bulunması, yasama faaliyetlerinde parlamenterin kendi fikrine göre hareket etmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum, parlamenterin başkanla aynı partiden olması halinde bile, uygun gördüğü takdirde başkanın aleyhinde görüş bildirmesi ya da oy kullanması konusunda serbestlik sağlamaktadır. Bu serbestlik, parlamentere daha rahat oy kullanma ve yasama organı içindeki etkisini artırma imkanı vermektedir.⁴⁰

1.3.2.2. Sistemin Olumsuz Yönleri

Başkanlık sisteminin olumlu yönlerinin yanında bazı sakıncaları da bulunmaktadır. Bu sakıncalar sistemin işlemlerini durdurmayaacağı gibi yalnızca başkanlık sistemi modeline özgü de değildir.

Başkanlık sisteminde halk tarafından belirli bir süre için seçilen başkan, bir sonraki başkanlık seçimine kadar yürütme gücünü kesintisiz olarak tek başına kullanır. Bir kere seçilen başkan, görevinde başarısız olması ya da halkın desteğini kaybetmiş olması durumunda dahi görevinden alınmaz. Ayrıca, Parlamenter sistem ile karşılaştırıldığında, başkanın belli bir görev süresine sahip olması ve görevinden düşürülebilmesi modele istikrar kazandırırken; esneklikten uzaklaşmasına ve katılığa yol açmasına neden olmaktadır.⁴¹ Bu unsurlar dikkate alındığında başkanlık sisteminin daha güçsüz ve etkisiz demokrasilere yol açacağı düşüncesi oluşmaktadır.

Başkanlık sisteminde yasama ve yürütme organlarının birbirinden bağımsız olarak çalışması sistemde meydana gelebilecek kriz ve tıkanıklıkların çözümlenmesini mümkün hale getiremeyebilir. Başkanlık ve meclis seçimlerinin ayrı ve farklı zamanlarda yapılması, başkan ve kongre çoğunluğunun farklı partilerden olma ihtimali sağlayacağından, iki organ arasında anlaşmazlık ve krizlere yol açabilir. Birbirini görevden alamayan iki güç, kararlar ile ilgili uzlaşma sağlayamadığı takdirde çözüme ulaştırılamayan sorunlar antidemokratik bir şekilde askeri darbe ile sonuçlandırılabilir.⁴²

⁴⁰ H. Tunç, B. Yavuz, “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.81, 2009, s.22

⁴¹ Kurban, s.52

⁴² Tunç, Yavuz, s.31

Sisteme karşı yapılan bir diğer eleştiri ise, tek kişiden oluşan yürütme organının diktatörlüğe dönüşme ihtimalinin bulunmasıdır. Başkanlık sisteminde başkanın hem hükümet, hem de devlet başkanı olması, iktidarın kişiselleşmesine yol açacağı düşüncesini beraberinde getirmektedir. Sabit bir süre için halk tarafından seçilen başkan; hükümeti, devleti ve temsil ettiği halkı ikinci plana atarak kendini kral ilan edebilir. Bu doğrultuda yapılan araştırmalara göre; model Amerika'nın Güneyi'nde kalan ülkelerde diktatörlüğe dönüşürken, ABD' de başarılı bir şekilde uygulanmaktadır.⁴³

Kesintisiz demokrasinin görülmediği Güney Amerika ülkelerinde ABD'ye en yakın örnek olarak Kosta Rika ve Venezuella gösterilir. Araştırmalardaki verilere göre; başkanlık hükümeti sistemini uygulayan ülkelerin %40'ı askeri müdahalelere maruz kalırken, diğer hükümet sistemleri ile karşılaştırıldığında başkanlık sisteminin askeri darbelere daha meyilli olabileceği kanısı ortaya çıkmaktadır. Ancak belirtmelidir ki; sistemi uygulayan ülkelerin bir kısmında yürütme organı tek başlıdır ve kuvvetler arasında ayrılık bulunmasına rağmen ABD'nin aksine başkanın parlamentoyu feshetme ve kanun teklifinde bulunma yetkisi vardır. Ayrıca, ABD ve Güney Amerika ülkeleri arasında farklılık gösteren parti anlayışı, sistemi sorunlu hale getiren bir başka unsurdur. Kongre içerisindeki çoğunluğu sağlayan parti, başkanın etrafında toplanarak mutlak bir bağımlılıkla, başkanın kongreyi kontrolü altında tutacağı bir zemin oluşturabilirler. Güney Amerika ülkelerinde, demokrasi kültürünün kesintisiz olarak devam edememesi, halkın sosyal ve kültürel açıdan eksikliği ile katılım bilincinin olmaması, ayrıca günümüzde bile bu ülkelerin sömürge altında oluşu diktatörlüğe yol açan diğer etkenler arasında gösterilmektedir.⁴⁴

Başkanlık Hükümeti Sisteminin sakıncalarından bir diğeri de, yürütme organı gibi yasamanın da halk tarafından seçilmesi ve iki gücün de ayrı ayrı meşruiyet iddiasında bulunabilmesidir. Sistemde, yasama ve yürütmenin birbirinden bağımsız olması ve sahip oldukları sabit görev süresince, birinin diğeri üzerinde herhangi bir yetkiye sahip olmaması iki organ arasında işbirliğini imkansız hale getirebilir. Ayrıca, başkan ve kongre çoğunluğunun farklı partilerden olması durumunda ise,

⁴³ Gözler, s.89

⁴⁴ Tunç -Yavuz, s.24

yasama ve yürütme organları arasında izlenecek politikalarda uzlaşmayı imkansız kılabileceğinden, sistemin kilitlenmesine yol açabilir.⁴⁵

Başkanlık sisteminin olumsuz özelliklerinden biri de, sistemde “kazanan her şeyi kazanmakta ve kaybeden her şeyi kaybetmektedir.” Bu nedenle, başkanlık sisteminde demokratik siyaset bir nevi “ya hep, ya hiç oyunu” haline gelmektedir. Başkanlık sisteminin bu özelliği, seçimi kazanan başkana yürütme gücünün tüm imkanlarını sunarken, kaybeden adayları siyasal mücadelenin dışına itmekte ve kutuplaşmış bir siyasi sürece yol açmaktadır.⁴⁶

2. BAŞKANLIK SİSTEMİ: ABD ÖRNEĞİ VE BU ÖRNEKTEN SAPMALAR

Çalışmamızın bu kısmında, başkanlık sisteminin ABD’deki tarihi sürecine değinilerek, sistemde mevcut olan organlar ve sistemin ABD’de başarıya ulaşmasında etkili olan dinamikler incelenmektedir. Ayrıca, sistemi model alan Latin Amerika Ülkelerinin eksikliklerinden bahsedilerek, modelden sapma gösteren ülke örneklerine yer verilmektedir.

2.1. ABD’de Başkanlık Sisteminin Ortaya Çıkışı

Başkanlık sisteminin ortaya çıkış sürecine bakıldığında, parlamenter sistem gibi tarihi bir gelişimin sonucu olmayıp, 1787 yılında Philedelphia’da toplanan Kurucu Meclisin aldığı kararlar doğrultusunda meydana gelen bir sistem olduğu görülmektedir. Başkanlık sistemi, ABD’nin kuruluş yıllarında belli sıkıntıları gidermek ve devletin devlet olmasını sağlamak amacıyla ABD için meydana getirilen bir sistemdir. Amerikan birliğinin kuruluşu ise, coğrafi keşifler sonucunda 1492’de Christopher Columbur’un Amerika kıtasını keşfinden bir asır kadar sonra İngiliz göçmenlerinin kıtaya ayak basması ile başlamıştır. Farklı fikirlere sahip olan kolonilerdeki göçmenler Amerika’ya İngiltere’nin değişik bölgelerinden, farklı zamanlarda gelmişlerdir.⁴⁷

⁴⁵ N. Uluşahin, Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, Ankara, 1999, s. 106-107

⁴⁶ Gözler, s.89

⁴⁷ Kuzu, s.19

Amerika kıtasına göç eden koloniler, zaman içerisinde kıtanın zenginlikleri ve ticaret sayesinde ciddi bir güç olmaya başlamışlardır. Fransa ile yapılan savaşlar sona erdikten sonra, koloniler bir bakıma ana kıtadan uzak kalmanın vermiş olduğu bağımsızlık ve rahatlık anlayışıyla hareket etmeye başlamışlardır. Bu bağlamda, ticari faaliyetlerini arttırmak ve daha fazla bölgeye hükmetmek için daha bağımsız hareket etmenin yollarının arayışına girişmişlerdir.⁴⁸

Kolonilerin yayılcı toprak ve ticari politikaları konusunda İngiltere'den talepte bulunmaları, İngiltere'nin politik çıkarları ile çelişme göstermiş ve tepkisine neden olmuştur. İngiltere, bu talepler karşısında mevcut kolonileri kontrolü altında tutabilmek için bir takım mali yükümlülükler getirmiştir. İngiltere'nin mali politikasına göre kolonilerin savunması için kullanılacak kaynaklar, İngiltere'de ki mükellefler yerine kolonilerin kendilerinden alınacaktır. Kolonilerin aleyhine olan bu durum, onları İngiltere'ye karşı isyana sürüklemiş ve ana kıtadan tamamen kopmalarında etkili olmuştur.⁴⁹

Fransa ile yapılan yedi yıl savaşları sonucunda olumsuz açıdan etkilenen İngiltere, iyice boşalan hazinenin külfetini kolonilere yüklemek istemiş ve bir dizi yasalar çıkartmıştır. Bu doğrultuda çıkarılan 1760 Şeker Yasası, 1765 Pul Yasası, 1773 Çay Yasası, kolonilerin büyük tepkisine neden olurken; koloni liderleri, Temsilsiz Vergi Olmaz ilkesinden yola çıkarak, parlamentoda kolonilerin temsil edilmediklerini ve bu yüzden parlamentonun koloniler üzerinden vergi koyma yetkisinin bulunmadığını öne sürmüşlerdir.⁵⁰

Birkaç yıl sonra mali dengesi iyice bozulan İngiltere'nin vergileri genişletmesi ve kolonilerin tekelinde bulunan çay ihracatını Doğu Hindistan şirketine vermesi aradaki gerilimi iyice arttırmıştır. Bu durum üzerine kolonilere ait olan çayların Boston Limanından denize dökülmesi koloniler ve İngiltere arasındaki ilişkileri onarılamaz bir noktaya getirmiştir. Ayrıca İngiltere tarafından Fransızlara karşı birtakım ayrıcalıkların verilmesi yine koloniler tarafından tepkiyle karşılanmış ve aralarında birlikte hareket etme bilincini doğurmuştur. Yaşanan olayların ardından, kendi aralarında savaşta birlik yapmak dışında pek anlaşılamayan bu

⁴⁸ A. Oruçlu, Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi, SBE, YYLT, Antalya, 2008, s.11

⁴⁹ Oruçlu, s.11

⁵⁰ Bal, s.41

sömürgeler yeni bir oluşum içine girmiş ve dayanışma ve bağımsızlık mücadelesi konusunda cesaretlenmişlerdir.⁵¹

Aldıkları kararlar ile koloniler 1776'da Bağımsızlık Bildirgesi'ni ilan etmiş ve ortak mücadelede bulunacaklarını belirtmişlerdir. Koloniler Bağımsızlık Bildirgesi ile insanların eşit haklara sahip olduklarını, İngiltere'nin kolonilerin özgürlükleri üzerinde tasarrufta bulunamayacağını ve Amerika Birleşik Devletleri'nin hür ve bağımsız olduğunu, İngiliz tahtına olan bağlarının ve diğer tüm siyasi birlikteliklerinin sona erdiğini ve bundan böyle öyle kalınması gerektiğini vurgulamışlardır.⁵²

Bildirinin yayınlanmasının ardından koloniler ve İngiltere arasındaki uzun mücadeleler son bulmuş ve ana kıta kolonilerin özgürlüğünü tanımıştır. Amerikan tarihi açısından büyük önem taşıyan Bağımsızlık Bildirgesi, günümüzde Amerikalılar için kutsal bir değer olarak kabul edilmiş ve tüm dünyada insan hakları alanında yazılmış önemli bir belge niteliği kazanmıştır.⁵³

İngiltere'nin bağımsızlığını tanıdığı ABD savaştan sonra bir takım ekonomik bunalımlar yaşamıştır. Ülkede 1783'de kurulan Konfederasyon Kanunnamesi ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalırken, ülkenin iç ve dış güçlükleri yenilemediği gibi vergiler toplanamamış, ordu da kurulamamıştır. Bazı devletlerde halk isyanlar çıkartmış, koloniler bu durumlardan kaynaklanan büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Söz konusu ekonomik bunalımların aşılması için Philedelphia'da bir kıtasal kongre yapılması kararlaştırılmıştır. Kurucu Meclis, sadece Konfederasyon Maddelerini değiştirmekle görevlendirilmiştir; fakat ülkelerine büyük güveni olan temsilciler, maddeleri bir kenara atıp tümüyle yeni bir hükümet yapısı kurmaya giriştiler.⁵⁴

Anayasa niteliği taşımayan Konfederasyon Kanunnamesi yerine temsilciler hazırlayacakları bu yeni hükümet sisteminde, eyaletler arasında bağdaştırıcı ve koordinasyonu sağlayacak bir merkez hükümetin gerekliliğine inanmışlardır. Bu bağlamda hazırlanan anayasa, merkeze bağlı 13 koloni arasındaki ortak çıkarları

⁵¹ Oruçlu, s.12

⁵² R. Arslan, "Başkanlık Sistemi Amerika Birleşik Devletleri," Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Der. N. T. Arslan), Ankara, 2013, s.193

⁵³ Arslan, s.197

⁵⁴ Oruçlu, s.14-15

gözeten, eyaletlerin ulusal anlamda ekonomik politikaları uygulayabilecekleri ve uluslar arası ilişkilerde söz sahibi olabilecekleri şekilde düzenlenmiştir.⁵⁵

Anayasanın yürürlüğe girebilmesi için ise, eyalet meclislerinin onayı gerekmektedir. Fakat, New York ve Virginia eyaletleri, anayasanın yönetimi baskıcı bir yapıya dönüştüreceği iddiasında bulunarak, Federal Anayasa'ya karşı çıkmışlardır. Nitekim yapılan tartışmalar, eyaletler arasında iki farklı görüşün çıkmasına neden olurken, Amerikan siyasi hayatında çift siyasi parti sistemini oluşturacak yapının da temelini atılmasına sebep olmuştur.⁵⁶

Sonuç olarak, ABD'nin Federal İdari ve başkanlı bir siyasi yapıya sahip olmasının altında yatan sebepler bunlar olmuştur. Hiçbir zaman üniter bir yapıya sahip olmayan ABD; ortak menfaatler doğrultusunda aynı yerden gelmiş halklara sahip devletlerin güçlerini birleştirmek ve İngiltere'ye karşı durabilmek için meydana getirdiği bir birleşimin sonucudur. İşte, Amerika Birleşik Devletleri ile bütünleşen başkanlık sistemi liberal açılımı olan cumhuriyetçi bir anayasa ile ortaya çıkmış ve ülkenin tarihi, siyasi ve fiziki durumuna göre gelişim göstermiştir.⁵⁷

2.2. ABD'de Başkanlık Hükümeti Sistemindeki Temel Organlar

2.2.1. Başkan

ABD Anayasası, yürütme organının tek başlı olmasını öngördüğü için yürütme yetkisini başkana vermektedir. Başkanlık sisteminde başkan, kendisine bağlı ve bağımsız kuruluşlardan oluşan büyük bir idare teşkilatının başını oluşturmaktadır. Anayasa tarafından kendisine verilen yetkiler doğrultusunda tüm ülke halkını temsil ederek, kendisine bağımlı ve bağımsız kuruluşlar aracılığı ile hükümet işlerini yerine getirmektedir.⁵⁸

ABD Anayasası'na göre, başkan ve yardımcılarını iki dereceli bir seçim sistemi ile dört yıllığına seçilmektedir. Göreve getirilecek kişinin aday olabilmesi için, on dört yıl Amerikan vatandaşı ve minimum otuzbeş yaşında olması

⁵⁵ Oruçlu, s.15

⁵⁶ Oruçlu, s.15

⁵⁷ Oruçlu, s.15

⁵⁸ Bal, s.50-51

gerekmektedir.⁵⁹ Amerikan sistemine göre, göreve getirilecek başkan üç seçim evresinden geçmelidir. Öncelikle, seçime katılacak her parti kendi başkan adayını belirler. Adaylar belirlendikten sonra seçim çalışması yapılır. İkinci aşamada, her federe devlette çoğunluk esasına göre yapılan seçimlerle halk, başkanı seçecek olan delegeleri seçer. Her federe devlet kongrede bulunan üye sayısı kadar delege seçer. Yapılan seçimlerin sonucunda tüm ülkede toplam 538 delege seçilir. Üçüncü aşamada ise, seçilen delegeler başkanı belirler ve ocak ayının ikinci pazartesi günü belirledikleri başkan adayı için oy kullanırlar. Kongre’de sayılan oyların salt çoğunluğunu sağlamış olan aday başkan seçilir. Başkan’dan sonra en çok oyu alan aday ise başkan yardımcısı olarak seçilmektedir.⁶⁰

ABD’de yürütme organı tek başlı olduğu için, başkan hem devlet hem hükümet başkanıdır. Devletin başı olan başkan aynı zamanda Amerikan diplomasisinin de şefi olup, dış siyaset alanında önemli kararları bizzat kendisi almaktadır. Aynı zamanda hükümetin başı olan başkan, yasaların en iyi şekilde uygulanmasını, korunmasını sağlayarak milli birliği temsil etmektedir. Başkan, senatonun onayından geçmesi şartı ile uluslar arası anlaşmalar imzalayabilir. Ayrıca başkumandan olarak Amerikan askeri kuvvetlerinin başıdır. Bu yetkisini kullanarak ordu ile ilgili önemli kararları kendisi alır. Başkan’ın memurları atama ve görevlerinden alma yetkisinin yanında, tüm servisleri denetleme ve önemli kararları alma yetkisi de bulunmaktadır. Başkan istediğinde senatonun onayına gerek kalmadan bakanları ve her derecede bulunan memurları azledebilir.⁶¹

Başkanın önemli yetkilerinden biri de kongre ile olan karşılıklı ilişkilerinde görülür. Başkanın kongre, kurumsal hiçbir etkileme aracı yoktur. Başkan kongreyi feshedemezken, kongrenin de başkanı istifaya zorlamak için elinde herhangi bir yetkisi bulunmamaktadır.⁶² Kongre’ye karşı sadece cezai sorumluluğu bulunan başkanın, siyasi bir sorumluluğu bulunmamaktadır. Başkanın cezai olarak sorumlu tutulabilmesi için ise, vatana ihanet, zimmete para geçirmek ya da ağır suçlar nedeniyle itham edilmiş olması gerekmektedir. Başkanlık hükümeti sisteminde

⁵⁹ Kuzu, s.27

⁶⁰ Arslan, s.217

⁶¹ Küçükoba, s.31

⁶² Kuzu, s.30-31

sorumsuz olan devlet başkanı, vatana ihanet hali dışından, seçildiği müddet içinde görevinden düşürülemez ve azledilemez.⁶³

Başkanın diğer önemli yetkisi de, kongre üzerinde kullanabileceği veto yetkisidir. Başkan, kongre tarafından çıkarılan kanunları veto edebilir. Başkan, tarafından veto edilen kanunun tekrar kabul edilebilmesi için, Temsilciler Meclisi ve Senato'da ayrı ayrı 2/3 çoğunluk ile kabul edilmesi gerekmektedir Meclis içinde bu çoğunluk sağlanarak kanun kabul edilmişse, başkan artık kanunu yayımlamak zorundadır. Fakat, kongrede bu çoğunluğu sağlamak oldukça zordur. Bu nedenle başkan, istemediği takdirde kanunları engelleyebilme imkanına sahip olmaktadır. Dolayısıyla kongre, başkanla iyi geçinmek durumundadır..⁶⁴ Ayrıca başkanın dolaylı olarak yasa teklifinde bulunması, kongreye karşı sahip olduğu bir diğer etkilene aracıdır. Gerekli gördüğü konularda kongreye mesaj gönderen başkan, bu mesajlarla federal birliğin ihtiyacı olan yasaların çıkarılmasını kongreden isteyebilir.⁶⁵

Başkan yargı alanında da birtakım yetkilere sahiptir. Yargı için boş yerler olması durumunda, Yüksek Mahkeme ve Federal hakimler başka tarafından Senato'nun 2/3 onayıyla atanırlar. Ayrıca başkan, Kongre'nin yaptığı suçlandırma haricindeki devlete karşı işlenen suçları affetme ve cezanın infazını erteme yetkisine de sahiptir.⁶⁶

2.2.1.1. Başkan Yardımcısı

Başkan yardımcısı, başkan ile aynı zamanda ve aynı şartlar altında seçilir. Yürütme organı içinde yer alan başkan yardımcısı sınırlı bir role sahiptir. Ancak başkan yardımcısının, seçim dönemlerinde başkanının oy oranının artmasına katkı sağladığı bir gerçektir. Şöyle ki, başkan sağ eğilimliyse başbakan yardımcısı sol eğilimlidir; başkan kuzeyi başkan yardımcısı güneyi temsil etmektedir. Ayrıca, başkanlık sisteminde bunların yanında başkan yardımcısına, senatoda başkanlık yapma yetkisi de verilmiştir.⁶⁷

⁶³ Kuzu, s.30

⁶⁴ Gözler, s.86

⁶⁵ Bal, s.56

⁶⁶ Bal, s.55

⁶⁷ Bal, s.56

Başkan yardımcısı; başkanın ölümü, istifası ya da görevini yerine getiremeyeceği durumlarda başkanın görevini üstlenir. Başkanın impeachment mekanizması ile suçlu bulunması ve görevinden alınması halinde, başkanın görevini başkan yardımcısı üstlenmektedir. Ayrıca başkan yardımcısı, başkanın görevini yapamayacak şekilde uzun tedavi gerektiren hastalığa yakalanması ve kaza ya da suikast ile hayatını yitirmesi durumunda başkanın yerine geçerek, yürütmenin başında olmaktadır.⁶⁸

2.2.1.2. Bakanlar (Sekreterler)

Yürütme organı içinde başkan ve yardımcısının yanında bakanlar mevcuttur. Bakanlar doğrudan başkana bağlıdırlar. Başkanın belirlediği politikayı yürütmekle yetkili olan bakanların, kongreye karşı kolektif ya da bireysel sorumlulukları yoktur. Bakanlar, başkan tarafından senatonun onayı ile atanırlar ve başkana karşı sorumludurlar. Sistem içinde hiçbir bakan aynı anda hem kongrede bulunup hem de bakanlık yapamaz. Bunun amacı; başkanın bakanları aracılığı ile çoğunluk yaratarak kongreyi etkisi altına almasını önlemektir.⁶⁹

2.2.2. Kongre

Amerikan başkanlık sisteminde kanun yapma gücü kongrededir. Anayasaya göre, tüm yasama yetkisi kongreye aittir. Kongre, yan meclisler olan Temsilciler Meclisi ve Senato aracılığıyla yasama yetkisini kullanmaktadır. ABD’de kongrenin iki meclisli yapıdan oluşması, federalizmden kaynaklanmaktadır. Anayasa yapıcılar, eyaletler arası yetkilerde eşitliği ve dengeyi sağlayabilmek için Kongre’yi iki meclisten oluşturmuşlardır. Böylelikle, nüfus esasına dayanan Temsilciler Meclisi ve nüfus yoğunluğuna bakılmaksızın tüm eyaletlere eşit oy hakkı veren Senato ortaya çıkmıştır.⁷⁰

Kongre, 438 temsilciyi içeren Temsilciler Meclisi ile 100 senatörün bulunduğu Senatodan oluşmaktadır. Kongreyi oluşturan Temsilciler Meclisi eyaletlerin nüfus yoğunlukları dikkate alınarak oluşturulurken, senato nüfus

⁶⁸ Kuzu, s.28

⁶⁹ Bal, s.58

⁷⁰ Küçükoba, s.35

yoğunluklarına bakılmaksızın her eyaletten seçilen iki senatörden oluşmaktadır.⁷¹ Kongre için seçilen senatör ve temsilcilerin federal kongrede toplanmalarıyla, kongre yasama faaliyetlerine başlayabilmektedir. Kongrenin çalışmaları 3 Ocak'ta başlayıp 31 Temmuz'da son bulur.⁷² Yargıçların seçiminde ve bakanların atanmasında da etkili olan kongrenin; vatandaşlığa kabul etmek, vergileri koymak, yıllık bütçeleri çıkarmak, savaş ilan etmek ve kalıcı askeri birliği kurmak, uluslar arası politikada aktif olmak, ticaret ve dış ticaret alanında düzenlemeler yapmak gibi görev ve yetkileri bulunmaktadır.⁷³

Kongrenin görev ve yetkilerinin yanında işleyişi incelendiğinde, yasama meclisinde sunduğu kanun önerilerinin kabul edilmesi için birçok aşamadan geçmesi gerekmektedir. İlk aşama olan *“sürecin başlangıcı, bir kongre üyesinin bağlı bulunduğu mecliste bir kanun önerisi sunması ile başlar. Tasarı, başkan tarafından ilgili sürekli komisyona gönderilir. Gündeme alınan öneri komisyonda görüşüldükten sonra öneriyi tartışma veya rafa koyma kararı alınır. Tartışma kararı alınan öneri, tartışıldıktan sonra meclise gönderilecek biçimde kaleme alınarak meclise gönderilir. Aynı süreç ikinci mecliste de uygulanır. Meclisin birinin değiştirerek kabul ettiği tekrar öteki meclise gönderilir. Yapılan değişikliği ilk meclis kabul etmediği takdirde “Ortak Komisyonda” uzlaşma sağlanır ve iki meclisin başkanları tasarıyı imzaladıktan sonra tasarı başkana gönderilir.”* Gönderilen tasarı üzerinde başkanın veto hakkı bulunmaktadır. Başkanın veto etmesi durumunda, tasarının kanunlaşarak yürürlüğe girebilmesi için Temsilciler Meclisi ve Senato'dan ayrı ayrı çoğunluk ile tekrar kabul edilmesi gerekmektedir.⁷⁴

Kongrenin işleyişine ilişkin bir başka özellik de, görüşmeler yapılırken bir kongre üyesinin konuşma hakkında zaman sınırlamasının olmamasıdır. Öyle ki, bir yasa tasarısının kabul edilmesini engellemek isteyen azınlık bu yola başvurarak, istediği kadar kürsüyü meşgul edebilir. Ancak, 1846'da üst üste iki ay kürsüye gelinerek bir engelleme hareketi yapılmış ve bu yüzden bunun gibi durumların önüne

⁷¹ Küçükoba, s.35

⁷² E. Çam, Çağdaş Devlet Sistemleri, İstanbul, 2000, s.113

⁷³ Arslan, s.200

⁷⁴ Kuzu, s.33

geçebilmek ve görüşmeleri bir yerde durdurabilmek için 2/3 çoğunluğu sağlama kuralı getirilmiştir.⁷⁵

2.2.2.1. Temsilciler Meclisi

Kongrenin birinci kanadını oluşturan Temsilciler Meclisi, Amerikan federasyon birliğini temsil etmektedir. Temsilciler Meclisi, federe devletlerin nüfuslarıyla orantılı olmak üzere, iki yıllığına seçtiği temsilcilerden oluşmaktadır. 25 yaşını dolduran ve yedi yıldır Amerikan vatandaşı olan kişiler meclise seçilebilirler. Başlangıçta 65 üyeden oluşan Temsilciler Meclisi, günümüzde 438 kişiden oluşmaktadır.⁷⁶

Çoğunluk seçim sisteminin uygulandığı ABD’de, Temsilciler Meclisi seçimleri iki yılda bir kasım ayının ilk pazartesi izleyen salı günü yapılmaktadır. Tek turlu, dar bölgesi, gizli oy ve açık sayım şeklinde yapılan seçimlerde barajlar bulunmamaktadır. *“Çoğunluk Seçim Sisteminde eyaletler nüfus yoğunluklarına göre çıkaracakları milletvekili sayısı kadar seçim bölgelerine bölünmekte ve her seçim bölgesinde en çok oyu alan aday kazanmış sayılmaktadır. Nüfusları az olan ve anayasal olarak bir milletvekili çıkarma hakkı olan eyaletler ise tek seçim bölgesi olarak kabul edilmekte ve bu eyaletlerde en çok oyu alan aday seçilmiş sayılmaktadır.”*⁷⁷

Seçimlerden sonra Temsilciler Meclisi’ne girmeye hak kazanan temsilciler, parti başkanlarını ve başkan yardımcılarını seçmektedirler. Daha sonra ise mecliste çoğunluğu elde eden parti tarafından meclis başkanı (speaker) ve parti başkan yardımcısı (majority leader) seçilmektedir. Meclis başkanı olarak, genellikle çoğunluğu elinde bulunduran partinin lideri seçilmektedir.⁷⁸

Temsilciler Meclisinin kendine özgü yetkilerini ise şöyle özetleyebiliriz; mali yönü olan kanunların önerisi, mali inisiyatifte sahip olan Temsilciler Meclisi’nde yapılmaktadır. Kanun önerme yetkisini elinde tutan Temsilciler Meclisi’nin amacı; vergiyi federe devletlerin değil vatandaşların ödemesini sağlamaktır. Temsilciler

⁷⁵ Çam, s.115

⁷⁶ Bal, s.61

⁷⁷ Arslan, s.202

⁷⁸ Arslan, s.203

meclisinin bir başka yetkisi de, başkanlık seçimlerinde ikinci seçimler kolejinde yeterli çoğunluğu elde edemeyen üç başkan adayı arasından ABD başkanını seçme yetkisidir.⁷⁹ Temsilciler meclisinin ABD başkanını suçlandırıp ona dava açması diğer bir yetkisidir. Başkan, başkanlık yemini göre görevlerini yerine getirmeyen ise, meclis vatandaşların haklarını koruyabilmek için, yargılanmasını isteyebilir.⁸⁰

2.2.2.2. Senato

Senato, ABD başkanlık sisteminde kongrenin ikinci kanadını oluşturur. 100 üyesi bulunan Senato'da senatörlerin seçimi için, ABD'de bulunan her devletten altı yıllığına iki üye seçilir. Ayrıca her iki yılda bir seçim yapılarak senatonun 1/3'ü yenilenir. Yenilenmenin amacı ise, senatonun bütünlüğünün ve düzeninin korunmasıyla birlikte resmi bilgilerin aktarımındaki sürekliliktir. 30 yaşını doldurmuş olmak ve minimum 9 yıldır Amerikan vatandaşlığında bulunmak, senatör seçilebilmenin şartıdır.⁸¹

Gerrymander yöntemi olarak isimlendirilen bu seçim şekli, bazı haksız sonuçların meydana gelmesine sebep olmaktadır. ABD'de bulunan her federe devlet, seçim bölgelerini düzenleme biçimi konusunda serbesttir. Öyle ki bu durum, iktidar partisine seçim bölgelerini ve seçim sonuçlarını kendi lehine olacak şekilde düzenleme imkanı vermektedir. İktidar partisi, çeşitli seçim bölgelerinde yer alan seçmenleri kendi lehine olan seçim bölgeleriyle birleştirmek ya da karşıt görüşlülere seçim bölgesinde toplayarak, diğer seçim bölgelerini garantiye almak suretiyle daha fazla temsil edilme imkanı sağlamayı amaçlamaktadır.⁸²

ABD'de Gerrymander yönteminin yanında, federe devletlerin gerçekleştirdiği seçim tekniği ile ilgili bazı uygulamalarda genel oy ilkesi fiilen dar oy ilkesine dönüştürülmekte ve siyasi temsil edilmede bazı farklılıklar orta çıkmaktadır. Öyle ki ABD'de, seçim listelerine talep talep doğrultusunda yazılmaktadır. Seçmenin oyunu kullanabilmesi için talepte bulunması gerekir. Ayrıca federe devletler, ırk ve cinsler arasında eşitlik sağlamak amacıyla seçim yasası üzerinde oynama yapabilme imkanına sahiptirler. Böylece birçok federe

⁷⁹ Çam, s.116

⁸⁰ Bal, s. 62

⁸¹ Bal, s.64

⁸² Kuzu, s.32

devlet, seçmen olabilmek için 6 aydan 2 yıla kadar ikametgah şartı koymakta ve yer değişimlerinin fazla olduğu Amerika'da büyük bir kitlenin seçimlere katılmasını engellemektedir. Ayrıca bazı federe devletler, seçmen olabilmek için okuma yazma bilmeyi şart koşarken; bazıları da, kişilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek gelire sahip olmalarını ya da bir seçim vergisi ödemelerini koşul koymaktadır.⁸³

Senato'nun Temsilciler Meclisi'ne göre daha fazla görev ve yetkileri vardır. Tek başına kullandığı görev ve yetkiler şunlardır; senato başkanın faaliyetlerini engelleme ya da onaylama konusunda denetim noktasıdır. ABD'nin dış politikası ile ilgili alınan son kararlar senatodan geçer. Başkan tarafından yönlendirilen ve dış siyasette imzalanan uluslar arası antlaşmalar senatonun 2/3 'ünün onayı ile yürürlüğe girer. Başkanın atadığı, bakanlar, elçiler ve bazı yüksek rütbeli memurların atanmaları da senatonun onayından geçmektedir.⁸⁴

Senato'nun yargı alanında da yetkisi bulunmaktadır. ABD'de de başkan senato tarafından yargılanır. Aynı zamanda bir mahkeme konumunda olan Senato; Temsilciler Meclisi'nin 1/3'ünün başkana ve federal görevlilere dava açmaya karar vermesi durumunda yargılama yetkisine sahiptir. Başkanın yargılanma kararı alınması halinde ise, Senato'nun başkanlığını yapan başkan yardımcısı görevini Yüksek Mahkeme'ye bırakmaktadır.⁸⁵

2.2.3. Federal Mahkeme

Kuvvetler ilkesi gereğince ABD'de yargı organı diğer organlardan ayrılmıştır ve bağımsızlığı çok güçlüdür. Dünya'da yargının en güçlü olduğu ülke olan ABD 'de, Amerikan Anayasası ile federal düzeyde tek bir mahkeme kurulmuştur; oda Federal Yüksek Mahkeme'dir. ABD'de yasaların anayasaya uygunluğunu Federal Anayasa Mahkemesi denetlemektedir. Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay ve Yüksek Seçim Kurulu olarak çalışan, Federal Yüksek Mahkeme son kararların alındığı temyiz merciidir.⁸⁶

⁸³ Çam, s.1 12

⁸⁴ Bal, s.64-67

⁸⁵ Bal, s.65

⁸⁶ Kotan, s.83

Yasama ve yürütmenin anayasaya uygunluğunu denetleyen Federal Anayasa Mahkemesi'nin onayında geçmeyen hiçbir düzenleme, kanunlaşamaz. Bu durumda, kanunların yorumlanması ve organlar arasında doğan yorum uyuşmazlıkları Anayasa Mahkemesi tarafından çözümlenir.⁸⁷ Yasaların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi doğrudan yapılmayıp, taraflardan birinin talebi üzerine gerçekleştirilmektedir. Şöyle ki Anayasaya uygunluk denetimi; *“önce federe devlet yasalarının federe anayasaya uygunluğu, ikinci olarak, federe yasaların federal anayasaya uygunluğu ve üçüncü olarak da federal yasaların federal anayasaya uygunluğu olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır. Özellikle üçüncü biçim çok önemli olup Anayasa Mahkemesinin önemliliğini arttırmaktadır.”*⁸⁸

Amerikan federal mahkemesinin sahip olduğu yetkiler ise şunlardır; İlk olarak, federe devlet ile federal devletin arasındaki yetki uyuşmazlıklarını karara bağlar. İkinci olarak, iki farklı federe devletin arasında çıkan yetki uyuşmazlıklarını çözümler. Üçüncü olarak, iki ayrı federe devletin vatandaşları arasındaki anlaşmazlıkları sonuçlandırır. Son olarak ise, vatandaşlar ile federe devletlerin arasında çıkan uyuşmazlıkları neticelendirir.⁸⁹

Federal Anayasa Mahkemesi, başkanın atadığı ve Senato tarafından kabul edilen bir başkan ile sekiz yüksek dereceli hakimden oluşur. Toplamda dokuz üyesi bulunan mahkemede altı üyenin katılımıyla kararlar alınır. 70 yaşına gelen üyeler istedikleri takdirde tam maaş ile Anayasa Mahkemesinden emekliye ayrılabilirler.⁹⁰ Yüksek mahkemenin başyargıcı, sahip olduğu yüksek ve önemli konumu itibarıyla siyasi idari baskılardan bağımsızdır. Cezai sorumluluğu bulunan başkanın yargılanması durumunda Senato'ya Yüksek Mahkeme Başkanı başkanlık eder. Toplumdaki saygınlıkları büyük olan üyelerin başkanı, protokol gereğince ABD Başkanından sonra ikinci sıradadır⁹¹

2.3. ABD'de Başkanlık Sisteminin İşleyişini Kolaylaştıran Faktörler

ABD'de başkanlık sisteminin başarılı bir modele dönüşmesinin arkasında yatan bazı unsurlar mevcuttur. Amerikan anayasasıyla yasama ve yürütme güçlerinin

⁸⁷ Arslan, s.226

⁸⁸ Çam, s.119

⁸⁹ Kotan, s.83

⁹⁰ Çam, s.118-119

⁹¹ Kotan, s.83

sert bir şekilde birbirinden ayrıldığı bu sistemde, parlamento ve başkanlık seçimleri aynı zamanda yapılmadığı için güçler arasında siyasal bir ayrılık meydana gelmektedir. Güçler arasında bulunan bu anayasal ve partisel ayrılık, organların karşılıklı olarak kilitlenmelerine neden olabilmektedir. Böyle bir durumda, sistemde meydana gelebilecek uyuşmazlıkları çözebilecek herhangi bir anayasal araç bulunmamaktadır. Nitekim tarihi süreç içinde ABD, ciddi bir siyasal kilitlenmeye maruz kalmamıştır. Buna neden olarak, ABD siyasal sistemi içinde yer alan siyasal partiler, baskı grupları, lobicilik faaliyetleri gibi sistem işleyişini etkileyen faktörler gösterilmektedir.⁹²

2.3.1. İki Parti Sistemi

ABD’de başkanlık sistemini başarılı kılan dinamiklerde biri siyasal partilerdir. Amerikan siyasal sisteminde siyasal partiler yapısı itibari ile disiplinsizdir. Amerikan siyasal parti bağlarının zayıflığı, kongre ve başkanın ilişkilerinde kendini çok net bir şekilde göstermektedir. Öyle ki, başkanın partisinin kongrede azınlıkta olması durumunda dahi sistemin kilitlenme ihtimali çok düşüktür.⁹³

ABD’de çift parti sistemi hakimdir. Amerikan siyasal sisteminde iki partinin baskın olmasının nedenleri arasında, ülke halkının geleneklerine bağlılığı ve uygulanan tek turlu seçim sistemi yer alır. Amerika’da başkan adaylarının, aday gösterildikleri partinin üyesi olma şartı yoktur ve adaylar kolaylıkla partiler arası geçiş yapabilmektedirler.⁹⁴

Modern anlamda ilk Amerika’da kurulan siyasal partiler, ülkenin içinde bulunduğu şartlardan doğmuştur. Amerika’da 1787 Anayasa Kongresi’nde ortaya çıkan fikir ayrılıkları, siyasal partilerin oluşumuna sebep olmuştur. Kongrede yapılan görüşmelerde iki grup arasında çıkan görüş farklılığında, federal hükümetin merkezi olarak güçlü yetkilerle donatılması gerektiğini savunan federalistlere karşı, demokratlar çalışma alanı daha dar ve yetkilerinin sınırlandırıldığı bir federal devlet kurulmasını istemişlerdir. Federal hükümetin konumu ile ilgili ortaya çıkan bu fikir ayrılığında, federalistler olarak adlandırılan Cumhuriyetçiler; fabrikatörler, tüccarlar

⁹² Bal, s.70

⁹³ H. Aydın, Türkiye’de Parlamenter Sistem Eleştirileri ve Başkanlık Sistemi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, YYLT, Karaman, 2012, s.43

⁹⁴ F. Alaca, Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Beykent Üniversitesi, SBE, YYLT, İstanbul, 2002, s.62

ve toprak sahipleri gibi ticari çıkarları olan gruplar tarafından desteklenirken, Demokratlar yoksul vatandaşlar ve çiftçilerden destek bulmuşlardır.⁹⁵

İdeolojik olarak birbirinden çok farklı olmayan Demokrat Parti ve Cumhuriyetçi Parti, yerel düzeyde örgütlenmiş kadro partileridir. Amerikan başkanlık sisteminde Cumhuriyetçi Parti daha sağda yer almaktadır. Federalistler daima milli hükmet taraftarı olurken; demokratlar daha güçlü bir federe devlet olması gerektiğini savunmuşlardır. Ancak hiçbir zaman ideolojik bölünmelere yol açmayan bu iki parti arasında mutlak anlamda tam bir ayrım olmamış ve tarihi gelişim içinde iki partide birbirine benzer bir örgütlenme yapısına sahip olmuştur.⁹⁶

Amerikan başkanlık sisteminde iki partinin baskın olması, seçmene tercihini yaparken kolaylık sağlamaktadır. Ayrıca, iktidara gelen parti olumlu ya da olumsuz faaliyetlerinden dolayı seçmen karşısına çıkar. Bu da yürütmede etkinliği artırır. Amerika'da sistemin işleyişine önemli etkisi olan siyasi partilerin açık ve sistemli bir siyasi programı yoktur. Kadro partisi görüntüsü sergileyen partiler, seçim zamanı adeta birer seçim makinesi işlevi görürler. Partilerin bu programsız ve disiplinsiz yapıda olmaları sayesinde, kongre üyeleri kendi görüşlerini yasama faaliyetlerine daha rahat yansıtırlar. Parlamentoda üyelerin partinin isteğinin aksi yönünde oy kullanması sorun olmamakta ve kongre üyeleri daha özgür bir ortamda faaliyet göstermektedirler.⁹⁷

2.3.2. Baskı Grupları

ABD'de başkanlık sisteminin başarılı bir uygulamaya dönüşmesinin altında yatan unsurlardan biri de çıkar gruplarıdır. Amerikan siyasi hayatında bulunan çıkar grupları, ortak menfaatleri olan ve bunları gerçekleştirmek için ellerindeki çeşitli yöntemlerle siyasi otoriteyi etkilemeye çalışan örgütlenmiş baskı grupları olarak tanımlanmaktadır. Baskı gruplarının amacı; iktidarı ele geçirmek olmayıp, iktidarı etkileyerek kendi lehlerine olacak şekilde kararların alınmasını sağlamaktır.⁹⁸

⁹⁵ Küçükoba, s.48

⁹⁶ Küçükoba, s.49

⁹⁷ Kotan, s.88

⁹⁸ Çam, s.136

Amerikan siyasi sisteminde baskı gruplarının önemli bir yer tutmasının sebebi olarak, belirli bir ideolojisi olmayan siyasi partilerin varlığı gösterilmektedir. Siyasi partilerin disiplinsiz yapısı, seçmen ve seçilenlerin parti kimliğine bağlı olma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Öyle ki, bu durum meclis içinde üyelere kendi fikirlerine göre hareket etme özgürlüğü tanımaktadır. Böylece baskı grupları, şahsi hareket etme imkanı bulunan politikacıları, daha rahat ikna etme imkanına sahip olmaktadırlar.⁹⁹

Amerikan siyasi sisteminde baskı grupları çıkarları doğrultusunda bir takım teknikler kullanırlar. Baskı grupları öncelikler, menfaatlerini gerçekleştirmek için kamuoyunu etkilemeye çalışırlar. Görüşlerini benimsetmek için parlamento üyeleriyle doğrudan temasa geçerler ve çeşitli yöntemlerle karar mekanizmasında yer alan kişileri etkilemeye çalışırlar. Baskı gruplarının siyasal yaşamdaki etkinliği; hedefleri, bütünlüğü, teşkilatı, mali olanakları ve liderlerinin aktifliği doğrultusunda artar ya da azalır.¹⁰⁰

ABD’de örgütlenmiş şekilde çok fazla baskı grubu vardır. Sendikalar, sosyal ve ticari amaç güden dernekler, etnik grup örgütleri baskı gruplarına örnek olarak gösterilebilir. Dayandıkları sosyal grubun kendine özgü çıkarlarının savunucusu durumunda olan; işçi örgütleri olarak Amerikan İşçi Federasyonu ve Sanayi Kongresi, Amerikan siyasetinde etkili olan Dış İlişkiler Konseyi ve Amerikan çiftçilerini temsil eden Amerikan Çiftçi Büroları gibi baskı grupları Amerikan siyaseti üzerinde etkilidir.¹⁰¹

2.3.3. Lobi Sistemi

Lobicilik, karar alma mekanizmasında bulunan kişileri çeşitli yollardan etkileyerek, istenilen yönde kararların alınması ya da alınmaması için yapılan girişimlerdir.¹⁰² Lobiler kongre binasında koridorlarda dolaşırlar ve işleri kulis yapmaktır. Amerika’da birçok lobi, parlamento ve başkan arasında çıkan sorunları çözerek, arabuluculuk yapmaktadır.¹⁰³ Lobi üyeleri, karar mekanizmalarını kendi istekleri doğrultusunda inandırabilmek için onlara, rapor ve belgeler sunarlar. Lobi

⁹⁹ Kotan, s.89

¹⁰⁰ Çam, s.137

¹⁰¹ Kotan, s.89

¹⁰² Küçükoba, s.50

¹⁰³ Kuzu, s.43

eylemleri baştan itibaren yasama kararlarını etkilemek ve amacıyla planlanır ve uygulanır. Ayrıca lobiler, toplum ve hükümet arasında iletişimi sağlayan araçlardır.¹⁰⁴

Siyasal süreçte etkili olan lobiler, Amerikan başkanlık sisteminin vazgeçilmeyen bir unsurudur. Amerikan siyasi sisteminde lobiler iç politikada olduğu kadar dış politika üzerinde de oldukça etkilidirler. Dış politikada lobicilik faaliyetleri genellikle etnik gruplar tarafından yapılmaktadır. ABD’de Ermeni, İsrail ve Yunan Lobisi gibi birçok lobi dış politika üzerinde etkili olmaktadır.¹⁰⁵ Amerika’da mesleki ve etnik gruplar başta olmak üzere birçok kuruluş siyasi otoriteyi etkileyebilmek ve hükümetin kararlarını kendi lehlerinde değiştirebilmek için lobi faaliyeti yapmaktadır. ABD’de sivil çerçevede etkisi büyük bu tip bir örgütlenme yapısının yüksek olması, başkanlık sistemini başarılı bir şekilde işlemesine büyük katkı sağlamaktadır.¹⁰⁶

2.4. Saf Başkanlık Sisteminden Sapmalar

Başkanlık sistemi denildiğinde ilk olarak akla Amerika Birleşik Devletleri’nin yanında sistemi uygulamaya çalışan, Latin Amerika ülkeleri de gelmektedir. Amerika’nın güneyinde yer alan ülkeler, aynı hükümet sistemini uygulamalarına rağmen, sistemin başarısı ABD’ye göre farklılık göstermektedir. ABD’ de kuvvetler ayrılığı ilkesi gereğince kongre ve başkan birbirinden bağımsız görevlerini icra etmektedir. Latin Amerika ülkelerinde ise bu durumun aksine, kongre başkana sıkı sıkıya bağlıdır ve başkanın yer isteğini yerine getirmektedir. Ayrıca ABD’de bulunan disiplinsiz partiler, sistemin işleyişini kolaylaştırırken Latin Amerika ülkelerinde durum tam tersidir. Başkanın etrafında toplanan siyasi partiler mutlak bir bağlılıkla kendilerini başkana adayarak, partiden çok klan görünümü almaktadırlar.¹⁰⁷

Latin Amerika ülkelerinde sistemi başarısızlığa iten bir başka etken de, ordunun politik yaşamda yer almasıdır. ABD rejiminde başkanı, görevi süresince hiçbir güç düşüremezken, Latin Amerika ülkelerinde müdahaleci ordu, başkanı

¹⁰⁴, <http://akademikperspektif.com./2014/05/15/abd-dis-politikasi-ve-lobicilik/> (17/10/2015)

¹⁰⁵ Kurban, s.91

¹⁰⁶ Bal, s.81-82

¹⁰⁷ Aydın, s.26

görevinden alabilmektedir. Belirtilmelidir ki, kısmen demokratik olan bu ülkelerde halkın eğitim seviyesinin düşük olması, siyasal kültür bilincinin olmayışı da sistemin başarısızlığına ve sistemden sapmalara yol açmaktadır.¹⁰⁸

2.4.1. Peru

Demokratik yollardan otoriter rejime doğru sapan Latin Amerika ülkelerinden biri Peru'dur. Peru'da başkanların kongreyi feshetmesi, siyasi özgürlükleri kısıtlayarak anayasayı askıya alması oldukça sık görülen diktatörlük belirtisidir. Peru'da, siyasi parti sisteminin dışında yer alan ve başkan seçilen Fujimari'nin, ülkede yer alan siyasi partilerin değişen seçmen yapısına uyum sağlamada başarısız olması ve iktidardaki merkez partilerinin ekonomide istikrarı yakalayamaması, seçmenler tarafından siyasi parti sistemine ve demokratik süreçlere olan inancın yok olmasını sağlamıştır. Bu durum, Peru'da temsil edilen kurumlar ile karşıt görüşlüler tarafından bir hareketin yükselmesini sağlamış ve Fujimari iktidarının sonunu getirmiştir.¹⁰⁹

Başkanlık sisteminin temelini, yasama ve yürütme güçlerinin birbirinden kesin olarak ayrılması gerektiği oluşturmaktadır. Ancak Latin Amerika diktatörlükleri, başkanın şahsında yürütme organını çok fazla güçlendirmekte ve yasama ile yargı gücünü de onun hakimiyetinde bir faaliyet haline getirmektedir. Bununla birlikte, Latin Amerika'da siyasi parti kültürünün zayıf olması, başkan adaylarının toplumda öne çıkan kişiler olmasını zorunlu hale getirmektedir. Ayrıca, başkanın parti ve örgüt denetiminden yoksun olması da, başkanın karizmatik bir kişiliğe sahip olmasını ve güçlü bir başkan profili çizmesini sağlamaktadır.¹¹⁰

Latin Amerika, hem sosyo-ekonomik farklılıklar hem de yaşadığı askeri diktatörlük ve iç savaşlar nedeniyle yoğun bölünmelere tanık olan bir toplumdur. Ülkelerin bu durumları dikkate alındığında demokrasi zayıf kalmış ve süreklilik

¹⁰⁸ Bal, s.142

¹⁰⁹ C. A. Akman, "Başkanlık Sistemlerinin Latin Amerika Deneyimi: Çok Partili Sistemlerdeki Çeşitlilikler, Sorunlar ve Fırsatlar", (Yarı)Başkanlık Sistemi ve Türkiye: Ülkeler Deneyimle ve Karşılaştırmalı Analiz, (Der. İ. Kamalak), İstanbul, 2014, s.248

¹¹⁰ T. Uzun – G. M. Gezgüç, "Başkanlık Sistemi ve Latin Amerika Deneyimleri", Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler (Der. M. Aktaş -B. Coşkun), , Ankara 2013, s.68

sağlanamamıştır. Diktatörlük nedeni olarak ise; başkanlık sisteminin başarısızlığı değil, ülkelerin toplumsal yapıları öne sürülmüştür.¹¹¹

Sonuç olarak, ABD Başkanlık sistemi ile Amerika'nın güneyinde yer alan Latin Amerika ülkelerinin uyguladığı başkanlık sistemini aynı değerlendirmek olanaksızdır. Amerika kıtasında bulunan ülkelerin demokrasiden sapmalarını değerlendirirken, yalnız siyasal değil sosyal, ekonomik, tarihi ve kültürel açıdan da sahip oldukları farklılıkları göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

2.4.2. Şili

İspanya'dan ayrılarak 1871 yılında bağımsızlığını ilan eden, kıtadaki bir başka ülke de Şili'dir. Tarihsel olarak Şili'de geçmişi hayli eski olan Başkanlık sistemini, ülkede askeri rejim dönemlerinde yapılan 1980 ve 1989 Anayasa'ları yeniden şekillendirmiştir. Şili'de 1973 yılı öncesinde siyasi partiler arasında yaşanan kutuplaşmalardan başkanlık sistemi tutulmuş ve Şili başkanları ülkeyi yönetmekte zorluk çekmişlerdir.¹¹²

*“Şili’de, 1989 Anayasası’na göre başkanlar anayasanın öngördüğü konularda Kongre’nin yetki devri ile kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisine sahiptirler. Ayrıca olağanüstü hal ilan etme yetkisi de vardır ve olağanüstü dönemlerde siyasi özgürlükler, haberleşme hürriyeti ve sendikal özgürlükleri kısıtlamak gibi geniş yetkilerle donatılmaktadırlar.”*¹¹³ Şili başkanının sahip olduğu tüm bu geniş yetkilerin yanında, 1989 Anayasası ile başkana tek taraflı olarak meclisi fesih yetkisi verilen tek başkanlı sistemdir. Anayasaya göre, başkan bir yasama dönemi içerisinde Temsilciler Meclisi’ni bir defalığına feshedebilecektir. 1989 Anayasası’nın başkana tanıdığı bu yetki, 1973 öncesindeki yasama ve yürütme organları arasındaki dengeyi başka bir noktaya taşıırken, sistemi başkanlık sisteminden sapma olarak göstermektedir.¹¹⁴

Dengelerin eşit olduğu başkanlık sisteminde, başkana diğer yetkilerine ek olarak meclisi fesih yetkisinin verilmesi, başkanı daha güçlü bir hale getirmektedir.

¹¹¹ Uluşahin, s.211

¹¹² A. Akman, s.243

¹¹³ A. Akman, s.244

¹¹⁴ Uluşahin, s.195

Başkanlık sistemi içerisinde yasama meclisine ya da başkana tek taraflı ya da karşılıklı olarak, birbirinin varlığına son verebilme yetkisinin verilmiş olması sistemin tıkanmasına yol açmaktadır. Bu durumda, başkanın meclisi fesih yetkisini kullanması sistemde siyasal kutuplaşma ve çatışmaya imkan verebilmektedir.¹¹⁵

¹¹⁵ Uluşahin, s.196-197

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN UYGULADIĞI HÜKÜMET SİSTEMLERİ, TÜRK PARLAMENTARİZMİNİN SORUNLARI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ’NİN TÜRKİYE’DE UYGULANABİLİRLİĞİ

1. TÜRKİYE’NİN UYGULADIĞI HÜKÜMET SİSTEMLERİ

Türkiye Cumhuriyeti yönetimindeki rejim bunalımları, cumhuriyet öncesinden başlayıp, günümüze kadar devam etmektedir. Devlet yönetiminde, hangi rejimin tıkanıkları çözeceği, hangi sistemin daha uygun bir şekilde işleyeceği tartışılmaktadır. Yönetim istikrarının anayasadan geçtiği düşüncesi ile günümüze kadar beş anayasa yapılmış ve uygulanmıştır. Türkiye’nin benimsediği parlamenter rejim doğrultusunda, zaman zaman değişim geçiren bu anayasalar, değişim ve gelişim içinde günümüze kadar gelmişlerdir.¹¹⁶

1.1. 1921 Anayasası’nın Uyguladığı Hükümet Sistemi

1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, anayasa hukukumuzda önemli ve özel bir yere sahiptir. Çünkü demokrasi fikrinin hukukileşmesi ve milli egemenlik ilkesi bu anayasa ile anayasa hukukumuzda girmiştir. Anayasal hareketlerin başlangıcı olan 1876 Kanun-u Esasisi’nin kabulünden sonra yürürlüğe giren 1921 Anayasası meclis hükümeti sistemini benimsemiştir.¹¹⁷

20 Ocak 1921 tarihli Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu belirten ve tüm yetkilerin BMM’ne verildiği bir anayasadır. 23 maddeden oluşan bu kısa anayasada milli egemenliğin kabul edilmesi ve kuvvetler birliğine yer verilmesi bu anayasanın getirdiği sistemin meclis hükümeti sistemi olduğunun göstergesidir.¹¹⁸

1921 Anayasası’na göre, milli iradeyi temsil eden tek organ TBMM’dir. Meclis hükümetinin tanımına uygun olarak; yasama, yürütme ve yargı yetkileri tamamen meclisin elinde toplanmış ve kuvvetler birliği ilkesi benimsenmiştir. 1921

¹¹⁶ A. Özer, Başkanlık Hükümeti Sistemi ve Bu Sistemin Türkiye Açısından Uygulanabilirliği, Ankara, 1998, s.77

¹¹⁷ Özer, s. 78

¹¹⁸ N. Sönmez, Anayasa Hukuku, Ankara, 2013, s.146

Teşkilat-ı Esasiye Kanununa göre, kanunla meclis tarafından yapılmakta ve yürütme gücünde meclisin içinden çıkan Bakanlar Kurulunca kullanılmaktadır. 1921 Anayasası'na göre bakanlar kurulu, meclis tarafından seçilen vekiller aracılığıyla yönetilmektedir. Sistemin merkezini oluşturan meclis, istediği takdirde vekilleri görevlerinden alabilmekte ve bakanlar kuruluna kendisine karşı kullanabileceği herhangi bir yetki tanımamaktadır.¹¹⁹

1921 Anayasası'nın oluşturduğu Meclis hükümeti sisteminde devlet başkanlığı makamı bulunmamaktadır. 1921 Anayasası'na göre bakanlar kurulunun başkanı aynı zamanda TBMM'nin de başkanıdır. Ayrıca 1921 Anayasası yargı gücünü de düzenlememiştir. Bu dönemde olağan üstü durumlarda üyelerinin meclis içinden çıktığı ve meclis tarafından seçildiği, istiklal mahkemeleri kurulmuştur.¹²⁰

29 Ekim 1923'te yapılan anayasa değişikliği ile 1921 Anayasası'na bazı maddeler eklenerek, meclis hükümeti sisteminden uzaklaşmıştır. Yapılan değişiklikler ile saltanat tamamen kaldırılmış ve devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hükmüne yer verilmiştir. Kanun değişikliği ile cumhurbaşkanlığı makamı oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanı'nın, TBMM tarafından ve kendi üyeleri arasından 4 yıllığına seçileceği öngörülmüştür. Ayrıca, meclis tarafından göreve getirilen vekillerin seçim şekli de değiştirilmiştir. Yapılan değişikliğe göre, cumhurbaşkanı meclis üyeleri arasından bir başvekil seçmektedir. Diğer bakanlar da, meclis üyeleri arasından başvekil tarafından seçilmekte ve cumhurbaşkanı tarafından meclisin onayına sunularak göreve getirilmektedirler¹²¹

Sonuç olarak Cumhuriyetin ilan edilmesiyle hükümetin kuruluş şekli değişmiştir. 1921 Anayasası, yasama ve yürütme güçlerinin yasama organında toplandığı meclis hükümeti sisteminden, 1923 değişiklikleriyle uzaklaşmış ve eklenen parlamenter unsurlar ile parlamenter sisteme yaklaşmıştır.

¹¹⁹ S. Yazıcı, Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri/ Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul, 2002, s.114

¹²⁰ Gözler, s.177

¹²¹ Yazıcı, s.115

1.2. 1924 Anayasası'nın Uyguladığı Hükümet Sistemi

1924 Anayasası, 1876 Kanun-u Esasisi'ni ve 1921 Anayasası'nın yürürlükten kaldıran, 1921 Anayasası'nın yaşattığı ikili anayasal düzene son veren katı bir anayasadır. 1924 Anayasası, egemenlik yetkisini hangi organın ne şekilde uygulayacağı konusunda düzenlemeler getirmiş ve meclis hükümeti ile parlamenter hükümet sistemi arasında karma bir hükümet sistemi kurmuştur.¹²²

1924 Anayasası egemenlik hakkını millete vermiş ve Türk milleti adına bu yetkiyi yalnızca TBMM'nin kullanabileceğini ilan etmiştir. Kuvvetler birliği esasına göre, yasama yürütme ve yargı gücü TBMM'de toplanmaktadır. Ayrıca TBMM, hükümeti her vakit denetleyebilme ve düşürebilme imkanına sahiptir. Bu özellikler dikkate alındığında, 1924 Anayasası'nın meclis hükümeti sistemini benimsediği söylenebilir.¹²³

Diğer yandan 1924 Anayasası, yasama yetkisini bizzat kullanacak olan TBMM'ne karşılık, kuvvetler birliği görevler ayrılığı esasını benimsemiş ve yürütme yetkisinin kullanımını Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'na vermiştir. Başbakanca seçilen ve Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar Kurulu, göreve devam edebilmek için meclisten güvenoyu almak zorundadır. Bu maddeler de parlamenter sistemin en temel özelliklerini oluşturur.¹²⁴

Bu açıklamalar doğrultusunda, 1924 Anayasası'nın bazı özellikleri ile meclis hükümeti sistemine bazı özellikleri ile ise parlamenter sisteme benzediği görülmektedir. Karma nitelikte olan bu sistem, kuvvetler birliği görevler ayrılığı sistemi olarak ifade edilmektedir.¹²⁵ Ayrıca, 1924 Anayasası 22 yıl boyunca tek partinin iktidar olduğu bir dönemde uygulanmıştır. 1946 yılına gelindiğinde, anayasada herhangi bir anayasal değişiklik yapılmayıp, kanuni değişikliklerle çok partili hayata geçilmiştir. Ancak bu dönem için yetersiz kalan anayasa ve 1950-1960

¹²² Özer, s.84

¹²³ Yazıcı, s.116

¹²⁴ H. Şıvgın, Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış- Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi, Ankara, 1997, s.37

¹²⁵ A. Küçük, "Hükümet Sistemlerinin Tarihçesi", Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.817

arası dönemdeki yaşanan siyasi sorunlar, karma hükümet sisteminden 1961 Anayasası'nın kabul ettiği parlamenter sisteme geçişi kolaylaştırmıştır.¹²⁶

1.3. 1961 Anayasası'nın Uyguladığı Hükümet Sistemi

1961 Anayasası, 1924 Anayasası'nın getirdiği karma hükümet sisteminin yerine, parlamenter hükümet sistemini benimsemiştir. Tam bir parlamenter sistemi yansıtan Anayasa, 1960 öncesi dönemin meclis üstünlüğü anlayışına son vererek, TBMM'ni milletin egemenliğini kullanan tek organ olmaktan çıkartmış ve yürütme ve yargı güçleri ile birlikte yumuşak güçler ayrılığına dayanan bir sistem meydana getirmiştir.¹²⁷

1961 Anayasası kuvvetler ayrılığı ilkesini benimsemiş ve kuvvetlerin kullanılmasında denge kurmaya çalışmıştır. 1961 Anayasası, önceki anayasalardan farklı olarak egemenliğin kullanımını birden fazla organa vermiş ve iktidar paylaşımı ve işbölümü öngörmüştür. Şöyle ki, 1961 Anayasası 1924 Anayasası'nın öngördüğü yasama organında toplanan mutlak egemenlik gücünü terk ederek; yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirini denetleyip dengeleyebilecekleri şekilde yeni düzenlemeler getirmiştir. 1961 Anayasasının ülkemize getirdiği en önemli yeniliklerden biri de kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek olan bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulması olmuştur.¹²⁸

1961 Anayasası'nın öngördüğü hükümet sistemi, parlamenter sisteme uygun olarak Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'ndan oluşan ikili bir yapıdan oluşmaktadır. 1961 Anayasası'nda, yasama ve yargıdan bir "yetki" olarak bahsedilirken yürütmeden bir "görev" olarak bahsedilmiştir. Anayasaya göre, yürütme erki kanunlar çerçevesinde sembolik bir konuma oturtulmuş olan Cumhurbaşkanı ve TBMM'den güvenoyu alarak kurulan Bakanlar Kurulu'na aittir.¹²⁹ Anayasanın 95. maddesine göre ise, cumhurbaşkanı kırk yaşına doldurmuş, yüksek öğrenimini tamamlamış, TBMM tarafından ve kendi üyeleri arasından, üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla 7 yıllığına seçilir. Cumhurbaşkanı

¹²⁶ Küçük, s.820

¹²⁷ Şıvgın, s.39

¹²⁸ Sönmez, s. 152

¹²⁹ Küçük, s.821

seçilen kişinin TBMM üyeliğine son verilir. Ayrıca partisiyle de ilişkisi kesilen cumhurbaşkanı, arka arkaya iki defa cumhurbaşkanı olarak seçilemez.¹³⁰

1961 Anayasası'na göre, devletin başı olan devlet başkanı, Türkiye Cumhuriyetini ve ulusun birliğini temsil etmektedir. Ayrıca devlet başkanı, gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık eder, yabancı ülkelere temsilci gönderir ve ülkemize gelen temsilcileri kabul eder. Cumhurbaşkanı, uluslar arası anlaşmaları onaylar; sürekli hastalık ve sakatlık gibi durumlarda suçluların cezalarını hafifletebilir ya da affedebilir. Yürütme organının sorumsuz kanadını oluşturan cumhurbaşkanının, TBMM seçimlerinin yenilenmesini isteme ve karşı imza kuralı gibi yetkileri bulunur. Parlamenter sisteme göre, cumhurbaşkanı görevi ile ilgili işlemlerinden dolayı sorumlu tutulmaz. Cumhurbaşkanı sahip olduğu yetkileri, karşı imza ilkesi ile bakanlarla birlikte kullanır ve böylece sorumluluğu başbakan ve bakanları almış olur.¹³¹

Yürütmenin ikinci ayağını oluşturan Bakanlar Kurulu ise, başbakan ve bakanlardan oluşur. Başbakan, yasama organı içinden cumhurbaşkanı tarafından seçilir. Bakanlar ise, TBMM üyeleri ya da milletvekili olabilme yeterliliğine sahip kişiler arasından, başbakan tarafından seçilerek, cumhurbaşkanınca atanır. 1961 Anayasası'na göre, TBMM tarafından denetlenme ve düşürülme durumu söz konusu olan Bakanlar Kurulu'nun meclise karşı kolektif ve bireysel olmak üzere sorumluluğu bulunmaktadır. TBMM'ne Bakanlar Kurulu'na karşı, soru, genel görüşme, meclis soruşturması ve gensoru gibi araçlar verilirken; yürütme organı da, meclisten güvenoyu isteme ve fesih gibi parlamenter sistemin ruhuna uygun araçlarla donatılmıştır.¹³²

1961 Anayasası, 1924 Anayasası'ndan farklı olarak Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu adında iki ayrı meclisten oluşan çift meclis sistemini kabul etmiştir. Anayasaya göre, yasama yetkisi yalnızca kendisinde olan TBMM, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu isimli iki ayrı meclisten kurulmuştur. 1961 Anayasası'na göre Bakanlar Kurulu Millet Meclisine karşı sorumludur ve güven oylaması yalnızca Millet Meclisi'nde yapılır. Kanunların kabul edilmesinde son söz

¹³⁰ Yazıcı, s.119

¹³¹ Yazıcı, s.121

¹³² Kotan, .s.103

Millet Meclisinde söylenir. Yasamanın bir kolunu oluşturan Cumhuriyet Senatosu'nun ise yetkileri, Millet Meclisi'ne göre daha hafiftir ve Senato'nun güvensizlik oyu ile hükümeti düşürme gibi bir yetkisi bulunmamaktadır.¹³³

Türkiye'de “1961 Anayasası dönemi 1961-1965 arası koalisyonlarla, 1965-1971 arası ise tek parti yönetimleriyle geçmiştir. Ne var ki, toplumsal ve siyasal olayların etkisiyle rejim hemen 1969 seçimleri sonrasında krize girmiş ve 1971'de bir ara rejim dönemine girilmiştir.”¹³⁴ Ülkemizde, 1970-1980 yılları arasında geçen sürede hiçbir parti iktidara tek başına gelememiş ve ortaya zayıf koalisyon hükümetleri çıkmıştır. Bu durum Türkiye'de ekonomik ve siyasi sistemin zayıflamasına neden olmuştur. Öyle ki, bu dönemde çift meclislilik ve uzlaşmanın az olduğu siyaset ortamında çoğu kanun çıkarılamamış, ekonomik ve siyasi kararlar alınamamıştır. Bir de bunlara ek olarak altı ay süreyle cumhurbaşkanının seçilememesi eklenince sistem içinde meydana gelen tikanıklar aşılamamış ve sonucunda 12 Eylül 1982 darbesi yapılmıştır.¹³⁵

1.4. 1982 Anayasası'nın Uyguladığı Hükümet Sistemi

Türkiye'de 1982 Anayasası, 12 Eylül 1980 tarihin Türk ordusu ile belli grup temsilcilerin tarafından yönetime el koyulması sonucu yapılmıştır. 12 Eylül Harekatı'nı gerçekleştirenlerin tarafsız ve milletle anlaşmalı oluşu, 1982 Anayasası'nın 1961 Anayasası'na göre daha çok benimsenmesine neden olmuştur.¹³⁶

*“1982 Anayasası, her konuyu ayrıntılı olarak ele alan düzenleyici bir anayasadır. Ayrıca değiştirilmesi olağan kanun yapma usullerinden daha zor olduğu için katı ve sert bir anayasadır. 1982 Anayasası, dünyadaki gelişmelere paralel olarak yürütme kuvvetini güçlendirmiştir. İlk kabul edilen metni ile 1982 Anayasası az katılımcı bir demokrasi modelini benimsemiştir.”*¹³⁷

Parlamente hükümet sistemini benimseyen 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'ndan farklı olarak yürütme organına görevin yanında yetki de vermiştir. Anayasa'da yürütmeyi düzenleyen 8. maddeye göre, yürütme fonksiyonu anayasa ve

¹³³ Gözler, s.187

¹³⁴ Şıvgın, s. 40

¹³⁵ Küçük, s.821

¹³⁶ M. Turgut, Başkanlık Sistemi Ordu ve Demokrasi, İstanbul, 1998, s.46

¹³⁷ Kotan, s.105

kanunlara uygun olarak yerine getirilmek üzere cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulu arasında paylaştırılmıştır.¹³⁸

Anayasa'nın 101. ve 105. maddelerine göre, cumhurbaşkanlığı sorumsuz ve tarafsızdır bir makam olarak düzenlenmiştir. Parlamenter hükümet modeline uygun bir yapı öngören anayasa maddelerinde, hükümetin kuruluş yönetimini düzenleyen 109. madde, hükümetin göreve başlaması ve görevi sırasında meclisin güvenine tabi olacağını düzenleyen 110 ve 111. madde ile bakanlar kurulunun eylem ve işlemlerinden dolayı meclise karşı kolektif sorumluluğunun bulunacağını düzenleyen 112. madde, 1982 Anayasası'nın parlamenter hükümet sistemi ile bağdaştığını gösteren düzenlemelerdir.¹³⁹

1982 Anayasası'nın parlamenter rejimin özelliklerine uygun olarak düzenlediği Bakanlar Kurulu ise, Başbakan ve Bakanlardan oluşur. Bakanlar Kurulu, parlamento üyeleri ya da milletvekili seçilme yeterliliğine sahip olanlar arasından, Başbakanca seçilerek, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bakanlar Kurulu, parlamento içinden çıktığı ve faaliyetlerini meclis desteği ile yerine getirdiği için, cumhurbaşkanına karşı olmayıp, TBMM'ye karşı sorumludur. Bu yüzden cumhurbaşkanı, bakanlar kurulunu azledemez. Bakanlar Kurulu'nun sahip olduğu sorumluluk bireysel ve kolektif olarak vardır. Parlamenter düzen gereklerine uygun olarak meclis, gerektiğinde kolektif olarak Bakanlar Kurulu'nu, bireysel olarak her bir bakanı düşürebilecek denetleme araçlarına sahiptir.¹⁴⁰

Anayasaya göre *“bakanlar, yasama organı yanında Başbakana karşı da sorumludur. 109. maddede Başbakana, bakanların bireysel olarak azlini cumhurbaşkanından isteme yetkisi de verilmiştir. Rasyonelleştirilmiş parlamentarizm şeklinde bir gelişme olarak da kabul edilen bu hüküm ile başbakanın Bakanlar Kurulu içindeki gücünü arttırarak, onu klasik parlamentarizmde olduğu şekliyle “eşitler arasında bir adım önde” olma durumundan çıkararak, Bakanlar Kurulu'nun gerçek lideri haline getirmeyi amaçladığı söylenebilir. Cumhurbaşkanı'nın,*

¹³⁸ Kotan, s.105

¹³⁹ Yazıcı, s.125

¹⁴⁰ Küçük, s.822

Parlamenteer sistemin gerekleri ile uyumlu olarak başbakanı görevden alma yetkisi yoktur; onun, sadece istifa eden başbakanın istifasını kabul etme yetkisi vardır.” ¹⁴¹

1982 Anayasası ile cumhurbaşkanı güçlendirilerek, yürütme organı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Parlamenteer sistem içinde yapılmaya çalışılan bu güçlendirme, ortaya birçok sorunun çıkmasına neden olmuştur. Çünkü Parlamenteer rejimde hakem konumunda bulunan cumhurbaşkanı kesinlikle partiler üstü ve tarafsız olmalıdır. Ancak anayasanın oluşturduğu cumhurbaşkanlığı, verilen üstün yetkiler ile sembolik bir makam olmaktan çıkmış ve yine anayasanın güçlendirdiği başbakan ile karşı karşıya gelmiştir. Yürütmede oluşan çift başlılık ile iki güç arasında iktidar kavgası ortaya çıkmıştır. ¹⁴²

“1982 Anayasası, hükümetin parlamenteoya karşı siyasi sorumluluğu, karşı-imza ilkesi ve cumhurbaşkanının siyasi ve cezai sorumsuzluğu gibi parlamenteer rejim ilkelerine yer vermekle birlikte, bu modelden önemli ölçüde sapmıştır. Bu anayasaya göre cumhurbaşkanı, sadece sembolik ve temsili yetkilerle değil, yasama yürütme ve yargı alanlarında geniş yetkilerle donatılmıştır.” 1961 Anayasası’na göre, 1982 Anayasası ile cumhurbaşkanının yetkileri artarken bu yetkiler anayasanın 104. maddesinde sistemleştirilmiştir. ¹⁴³

Cumhurbaşkanı’na verilen yetkiler ile parlamenteer sistemin dışına çıkmış ve 1982’nin getirdiği hükümet rejimi tartışılır hale gelmiştir. Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından seçilmesinin bütün sorunlara çözüm olacağı düşüncesi ile 2007 yılında anayasa değişikliğine gidilmiştir. ¹⁴⁴ 1982 Anayasası’nın cumhurbaşkanına tanıdığı yetkileri ve sistem içindeki yerini 2007 değişiklikleri ile değerlendirmek gerekmektedir.

1.5. 2007 Anayasa Değişikliği

1982 Anayasası, 2007 yılında yapılan değişiklik ile Türk Siyasi Hayatına yeni bir soluk getirmiştir. Günümüze kadar birçok kez değişikliğe uğrayan ve adeta yamalı bohçaya benzetilen anayasa, 21 Ekim 2007 yılı değişikliği ile

¹⁴¹ Küçük, s.822

¹⁴² M. Yanık, Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Ankara, 2013, s.125-126

¹⁴³ E. Özbudun, “Hükümet Sistemleri”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.210

¹⁴⁴ Kotan, s.107

cumhurbaşkanının genel oy ile halk tarafından seçilmesini uygun görmüştür. 2007 değişiklikleri öncesi cumhurbaşkanı TBMM tarafından seçilmekteydi. Cumhurbaşkanı'nın TBMM tarafından seçilmesi, hükümet sistemimizin parlamenter sistem olduğuna dair en önemli argümandı.¹⁴⁵

2007 değişiklikleri, 1982 Anayasasının benimsediği parlamenter sistemin birçok özelliğine dokunmamıştır. Türkiye'de 2007 değişikliğinden sonra da yürütme organı, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu'nun oluşturduğu ikili yapıdadır. 2007 değişikliğinin öncesinde olduğu gibi, Bakanlar Kurulu TBMM'ne karşı sorumludur ve Cumhurbaşkanı'nın böyle bir sorumluluğu bulunmamaktadır. 1982 Anayasasına göre, Türkiye'de bir kişi aynı anda hem milletvekili hem de bakan olabilmektedir. Ayrıca, bakanlar kurulunun TBMM'nin yasama çalışmalarına katılabilmesi ve cumhurbaşkanının sınırlı da olsa yasamayı feshetme imkanı bulunmaktadır. Bu özellikler bakımından sistem, parlamenter hükümet sistemine benzemektedir. 2007 Anayasa değişikliğini, 1982 Anayasası'nın benimsediği parlamenter sistemden ayıran tek fark, cumhurbaşkanının halk tarafından seçilecek olmasıdır.¹⁴⁶ Bu bağlamda, meşruiyetini halktan alan bir cumhurbaşkanının hükümet sistemi üzerinde nasıl bir etki yapacağı tartışma konusu oldu. Bu konuda çeşitli fikir ve yaklaşımlar öne sürülmektedir.

Bir görüşe göre, parlamenter sistemlerde çeşitli şekillerde seçilen devlet başkanının halk tarafından seçilmesi parlamenter rejimden büyük ölçüde sapılacağına göstergesidir. Cumhurbaşkanı'nın halk tarafından seçilmesi, onu hükümet karşısında önemli ölçüde siyasi olarak güçlendireceğinden, rejim parlamenter sistemden çıkıp, yarı başkanlık sistemine yaklaşacaktır.¹⁴⁷

Bir başka görüşe göre, “1982 Anayasası'nın orijinal halindeki parlamenter sistemde, klasik parlamenter sistemden farklı olarak, yürütmenin, yürütme içerisinde de Cumhurbaşkanı'nın yetkilerinin arttırıldığı gözlenmektedir. Dolayısıyla madem 1982 Anayasası'nda Cumhurbaşkanı'nın yetkileri zaten klasik parlamenter sistemdeki bir Cumhurbaşkanı'ninkilerden fazladır, öyleyse 2007 yılında Anayasaya

¹⁴⁵ Gözler s.310

¹⁴⁶ Gözler, s.309-311

¹⁴⁷ M. Parsak, “Parlamenter /Başkanlık/Yarı Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Hükümet Sistemi”, Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmalar Vakfı, S.1, 2012, s.15

‘halk tarafından seçilme’ unsuru eklenince Türkiye’de yarı başkanlık sistemine geçilmiştir denebilir. İlk bakışta bu değerlendirme makul gibi görünmekle birlikte, yarı başkanlık sisteminin nitelikleri yakından incelendiğinde, özellikler bu sistemin tipik örneği olan Fransa’da halk tarafından seçilen Cumhurbaşkanı’nın anayasal ve siyasal konumu değerlendirildiğinde, bu sonuca varmak güçleşir. Her ne kadar Türkiye’de Cumhurbaşkanı’nın yetkileri klasik parlamenter sistemdeki bir Cumhurbaşkanı’ninkilerden fazla ise de klasik bir yarı başkanlık sistemindeki bir Başkan’dan azdır. Örneğin, Fransız Cumhurbaşkanı’nın sahip olduğu yasaları halk oylamasına sunma yetkisi, olağanüstü hal yetkileri kağıt üzerinde ve uygulamada Türkiye Cumhuriyeti anayasal sisteminde tanımlanan Cumhurbaşkanı’nın yetkilerinden çok daha geniştir.”¹⁴⁸

Ülkemizde, 2007 sonrasında da yürütme organı düalist yapıda olduğu için, Amerikan tipi bir başkanlık modelinden bahsetmek mümkün değildir. Ancak cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmeye başlanmasıyla, hükümet sistemimizin mevcut sistemler içinden, başkanlı parlamenter sisteme benzediğini söylenilebilir. Başkanlı parlamenter sistem ise, yapısı gereği rasyonel bir model olarak görülmemektedir. Başkanlı parlamenter sistemde seçilebilmek için seçmenlere birtakım vaatlerde bulunan devlet başkanı, vaatlerini gerçekleştirebilecek anayasal araçlara sahip değildir. Bu sistemde devlet başkanı ve meclis çoğunluğu aynı görüşe sahip olduğu takdirde herhangi bir sorun çıkmayabilir, ancak iki organında farklı görüşe sahip olmaları durumunda devlet başkanının seçim vaatlerini yerine getirebilmesi için anayasal yetkilerini zorlaması gerekmektedir. Nihayetinde bu durum sistemin kilitlenmesine neden olabilir.¹⁴⁹

Sonuç olarak, 2007 değişikliği sonrasında ortaya çıkan sistem bir parlamenter sistem değildir, çünkü devlet başkanı halk tarafından seçilmektedir; başkanlık sistemi de değildir; zira yürütme düalist yapıdadır; bir yarı başkanlık sistemi de değildir, çünkü cumhurbaşkanının mevcut yetkileri yarı başkanlık sistemindeki bir cumhurbaşkanın ki kadar fazla değildir. Bu açıklamalar doğrultusunda, akademik çevreler tarafından da görüş birliğine henüz varılamamıştır. 1982 Anayasasının benimsediği saf parlamenter sistem yalnızca bir özellik yüzünden uzaklaşmış ve

¹⁴⁸ Parsak, s.16

¹⁴⁹ L. Gönenç, “Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.275

klasik parlamenter rejim ile yarı başkanlık sistemi arasında bir hükümet sistemi ortaya çıkmıştır.¹⁵⁰

2.TÜRK PARLAMENTARİZMİNİN SORUNLARI

2.1. Koalisyon Hükümetleri ve Siyasal istikrar

Parlamenter sisteme yöneltilen eleştirilerden en önemlisi, Türkiye'nin siyasi tarihinde yaşadığı istikrarsızlıklardır. Ülkemizde 1960-1980 yılları arasında uygulanan seçim sisteminin etkisiyle, mecliste yapılan genel seçimlerin çoğunda hiçbir parti tek başına iktidara gelememiş ve ortaya koalisyon hükümetleri çıkmıştır. Nitekim, Türkiye'de partiler arası uzlaşma kültürü bulunmadığından koalisyon hükümetleri de kısa ömürlü olmuştur.¹⁵¹

Ülkemizde koalisyon olgusu, 1960 darbesinden sonra yapılan 1961 seçimleriyle başlamıştır. Fransız Anayasasından kopya edilen 1961 Anayasası koalisyon hükümetlerinin sebebi olarak gösterilmiştir. Bu anayasa Türkiye'de olduğu gibi Fransa'da da uygulanırken, 12 yılda 24 koalisyon kurulmasına neden olmuştur. Ancak belirtilmelidir ki, koalisyon hükümetlerinin meydana getirdiği siyasal istikrarsızlığın istisnaları vardır. Örneğin, Almanya 20 yılı aşkın süredir koalisyonlarla yönetilmektedir ve bir siyasal istikrarsızlık söz konusu değildir.¹⁵²

Türkiye'de koalisyon hükümetlerinin getirdiği siyasal istikrarsızlık temelde çok partili yapıdan ve seçim sistemin kaynaklanmaktadır. Siyasal istikrarın sağlanması o ülkenin parti yapısı ile yakından ilişkilidir. Çok partili sistem zayıf, kısa ömürlü ve koalisyon hükümetlerine yol açmaktadır.¹⁵³ Bu bağlamda, Türkiye'nin istikrar sorununu çözmek için öncelikle çok partili sistemden iki partili sisteme geçilmelidir. Parlamenter sistemi İngiltere'de başarıya ulaştıran en önemli sebep olarak, iki partili siyasal yapı ve uygulanan çoğunluk seçim sistemi gösterilmektedir.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Gönenç, .275

¹⁵¹ Oruçlu, s.130

¹⁵² Yanık, s.130

¹⁵³ Yanık, s.131

¹⁵⁴ M. Kahraman, "Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Ya Da Yarı-Başkanlık Sistemlerinin Türkiye'de Uygulanabilirliği", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.18, Hatay, 2012, s.435-436

2.2. İkili Yapıdan Oluşan Yürütme

Türkiye’de yürütme organının çift başlı olması önemli sorun teşkil etmektedir. Bilindiği gibi, başkanlık sisteminde yürütme gücü yalnızca başkan tarafından kullanılır. Yürütme sürecinde yetki kargaşasına ve çatışmalara yol açmamak için, yürütme gücünün tek elden kullanılması gerekmektedir. Ancak başkanlık sisteminin aksine parlamenter sistemlerde yürütme yetkisi devlet başkanı ve hükümet arasında bölüşülmektedir. Ülkemizde yürütme içinde yer alan bu ikililik, zaman zaman ciddi siyasi bunalımlar yaşanmasına neden olmaktadır.¹⁵⁵

Türkiye’de özellikle 1982 Anayasası’nın verdiği birtakım yeni yetkiler ile güçlü bir kurum haline getirilen cumhurbaşkanlığı sayesinde siyasi anlaşmazlıklar fazlalaşmıştır. Hatırlanacağı gibi, ülkemizde cumhurbaşkanı ve başbakanın aynı partiden olmasına rağmen aralarında siyasi gerilimler yaşanmıştır. Özal ve Demirel’in cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemler, bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca, parlamenter sistemde iki başlı yürütmenin varlığı, farklı ideolojilere sahip kişiler arasında daha büyük krizler çıkmasına neden olabilir. Yürütme içindeki kişiler arasında görüş ayrılıklarının bulunması durumunda ise yürütme fonksiyonu sekteye uğrayabilir.¹⁵⁶

Bir ülkede yürütmenin istikrarı için organlar arası uyum son derece önemlidir. Zira, bir ülkenin yürütme gücü birçok kişi tarafından kullanılıyorsa ve kişiler arasında anlaşmazlık girerse, devlet içinde şiddetli ve uzlaşmaz bölünmelere ortaya çıkabilir. Bu yüzden ki, yürütme gücünde yapılacak yapısal değişikliklerden ziyade, görüş ayrılıklarının yaşanmamasına daha çok dikkat edilmelidir.¹⁵⁷

2.3. Parti İçi Demokrasi

Türk parlamenter sisteminin temel sorunlarından bir tanesi de siyasi partilerin demokratik bir yapıda olmamalarıdır. Parti içi demokrasi; parti başkanlarının belirlenmesi ve kararların alınmasında üyelerin katılımının sağlanması, her türlü öneri ve eleştiriye açık olunmasını ifade eder.¹⁵⁸ Ancak ülkemize bakıldığında, siyasi partilerin çoğu bu önemli kriterlere sahip değildir. Buna kanıt olarak da siyasi parti

¹⁵⁵ Yanık, s.131

¹⁵⁶ Oruçlu, s.54-55

¹⁵⁷ Oruçlu, s.55

¹⁵⁸ Yanık, 133

liderlerinin, partileri üzerinde sahip oldukları egemenlik gösterilebilir. Parti başkanlarının değiştirilmesinin oldukça güç olduğu Türkiye’de, parti liderleri; ölüm, cumhurbaşkanlığına terfi, ya da siyasi yasaklı hale gelme gibi durumları söz konusu olmadığı sürece uzun yıllar liderliklerini korurlar.¹⁵⁹ Öyle ki, söz konusu siyasi parti liderleri başarısız olsalar dahi yönetimden çekilmezler. Bunun nedeni ise, seçmenlerin partinin siyasi eğilim ve işlevlerinden ziyade parti liderini ve ideolojisini önemsemesidir.¹⁶⁰

Ülkemizde, Türk parti sistemini oluşturan siyasi partiler sert disiplin anlayışı üzerine kurulmuşlardır. Disiplinli partilerin varlığı, siyasi mücadeleyi partiler arası mücadeleye dönüştürmüştür. Siyasi partilerin bu durumu yürütmenin lehine olmuştur. Öyle ki bu durum, mecliste tek tek milletvekillerinden oluşan heyet yerine, grup kararlarına itiraz etmeden kabul eden milletvekillerinin oluşturduğu parti gruplarından meydana gelen bir heyet ortaya çıkartmıştır. Ayrıca, Türk parlamentarizminde parti içi demokrasinin yokluğu, meclislerin parlamento dışında kalan kuruluşların baskısı ve etkisi altında kalmasına da neden olmaktadır. Yani parlamenter sistemi uygulayan hükümetlerde, parti grupları parti örgütünün etkisi altında kaldığından, hükümetlerin kurulması ya da düşürülmesinde parlamento kararlarından daha çok etkilidirler.¹⁶¹

Günümüzde parlamenter rejimde, siyasi parti grupları ve parti liderleri devlet işlerinde söz ve karar sahibidirler. Parlamentoda milletvekili bulunduğu konuma parti lideri sayesinde geldiğini düşündüğü için, onun sözünden dışarı çıkmayarak lidere karşı büyük bir bağlılık sergilemektedir. Parti liderlerinin milletvekilleri üzerinde sahip oldukları bu otorite ve nüfuz, yasamayı yürütme organına karşı bağımlı hale getirmektedir. Zira, parti disiplini sayesinde parlamentoda çoğunluğu elde eden hükümet, hem yasama hem de yürütme faaliyetlerinde söz sahibi olurken, kuvvetler ayrılığı ilkesinin ihlal edilmesine de olanak sağlamaktadır.¹⁶²

¹⁵⁹ Bal, s.156

¹⁶⁰ Yanık, s.130

¹⁶¹ Kuzu, s.56-58

¹⁶² Kuzu, s.59-60

3. BAŞKANLIK SİSTEMİNİN TÜRKİYE'YE UYGUNLUĞUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ

Türkiye’de, siyasi istikrarsızlıklardan dolayı, hükümet sistemi tartışmaları her zaman gündemde olmuştur. Cumhuriyetin kurulduğu günden itibaren uygulanan çeşitli rejimler, hükümet istikrarsızlığını kronikleştirmiş ve çözüm olarak yeni anayasa yapımı uygun bulunmuştur. Yapılan anayasaların soruna çözüm olmadığı anlaşılnca, yeni bir arayış içine girilerek, hükümet sistemimizin ne olması gerektiği sorunsalı üzerinde durulmuştur.¹⁶³

Günümüzde dünyada birçok ülke neredeyse başkanlık sistemi ya da yarı başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. Ülkemizde ise, başkanlık sisteminin bu denli tartışılmasının nedeni olarak meseleye bir “rejim sorunu” olarak yaklaşılması ve başkanlık sisteminin sadece başkanın yetkileri ile sınırlı olarak gündeme getirilmesi gösterilmektedir. Başkanlık sistemi yalnızca başkan ile sınırlı olarak tartışılmakta ve sistemin tamamından bahsedilmemektedir. Halbuki dünyada bu sistemi uygulayan ülke örnekleri incelendiğinde sistemin bir bütünlük arz ettiği görülmektedir.¹⁶⁴

“Ülkemizde gündemden düşmeyen ve sistemden olumlu sonuç alan ve ismi bu sistemle özdeşleşen tek ülke Amerika Birleşik Devletleri’dir. Bu ülke dışında bu sistemin başarılı olmadığı bilinmektedir. Bu sistemin Amerika Birleşik Devletleri’nde başarıyla uygulanması anayasa sayesinde değil, anayasaya rağmen gerçekleşmiştir. Başkanlık sisteminin ABD’de başarılı olması çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Öncelikle, disiplinsiz siyasal parti sisteminin olması ve mevcut partiler arasında ideolojik farklılıklarının olmaması, tıkanıklıkların aşılmasını kolaylaştırmaktadır. Lobilerin etkinlikleri de sistemin işleminde önemli role sahiptir. Lobilerin faaliyetleri nedeniyle parlamenterler, belli kanunların çıkarılması hususunda birlikte hareket edebilmektedirler. Aynı şekilde, parlamento komisyonları da, yasama ve yürütme organları arasında işbirliği sağlanmasına katkıda bulunurlar. Keza ülkenin federal yapıya sahip olması ve Federal Yüksek Mahkeme, yürütmenin ve dolayısıyla başkanın son derece güçlü olmasının doğuracağı muhtemel tehlikeleri engelleme işlevini başarıyla sürdürmektedir. Birçok yasanın federe devletler tarafından

¹⁶³ Küçükoba, s.79

¹⁶⁴ A. Tan, “Başkanlık Sistemi”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.101

*çıkarılmasının zorunlu olması, federal devletin yasama yetkisini ve dolayısıyla iktidarın kişiselleşmesini engellemektedir”.*¹⁶⁵

*“Başkanlık sistemi, yönetimde istikrar ve süreklilik için, kuvvetler ayrılığı teorisine dayanarak yasama ve yürütme organlarının birbirlerinin görevlerine son vermesini engellemiştir. Türkiye bu güne kadar uyguladığı yönetim sisteminde siyasetin güçsüz olduğu dönemlerde siyasal istikrarsızlıklarla karşı karşıya kalmıştır. İstikrarsızlığın neticesinde de siyasal alanı sivil ve bürokratik vesayet yapıları kolayca kontrol edebilmiştir. Bunun neticesinde de demokratik pekişme pek mümkün olmamıştır. Siyasal aktörlere bağlı olarak sadece güçlü sivil iktidar yapılarının olduğu dönemlerde demokratik düzey gelişmiş, ancak uzun dönemli sürdürülebilir bir demokratik siyaset üretilmemiştir. Bu anlamda başkanlık sistemi tartışmalarında, bu sistemi savunanların en önemli gerekçesi siyasal istikrarın sağlanmasına yönelik olmuştur”.*¹⁶⁶

Türkiye, 1970-1980 ve 1990-2002 yılları arasında istikrarsız ve koalisyon hükümetleriyle yönetilmiştir. Başkanlık sistemini savunanlar, hükümetlerin başarısızlığının kaynağı olarak parlamenter sistemi göstermişlerdir. Ancak belirtilmelidir ki; başkanlık sistemini savunanlar, sert kuvvetler ayrılığının sistemde meydana getirebileceği kilitlenmeleri dikkate almamaktadırlar. Başkanlık sisteminde, başkanın ve parlamentodaki çoğunluğun farklı partilerden olması sistemin tıkanmasına neden olabilir. Böyle bir durumda, birbirlerinin varlığına son veremeyen organlar arasındaki uyuşmazlığı çözebilecek bir kurumsal yöntem bulunmamaktadır. Başkanlık sisteminin aksine, parlamenter sistemdeki güvenoyu kurumu, organlar arasında çıkabilecek anlaşmazlıkları gidermektedir.¹⁶⁷

Türkiye’nin siyasi geleneği, siyasi parti sistemi ve yapıları, partiler arası uzlaşma kültürünün olmayışı ve parti başkanlarının iktidarlara kişiselleştirme eğiliminde olması, başkanlık sistemine geçilmesi halinde Türkiye’deki sistemin de Latin Amerika’da ki gibi başarısız sistemlere dönüşeceği düşüncesi uyandırmaktadır.¹⁶⁸ Halbuki modern temsili demokrasilerde alternatif olarak

¹⁶⁵ Karaman s.448

¹⁶⁶<http://haber.star.com.tr/acikgorus/baskanlik-sistemi-ve-kaliplasmis-itirazlar/haber-1002639>, (17/10/2015)

¹⁶⁷ Küçükoba, s.79

¹⁶⁸ Kahraman, s.449

birbirinin yerine uygulanılan parlamenter, başkanlık ve yarı başkanlık sistemleri demokratik sistem olmakla beraber; bu sistemler uygulandıkları birçok ülkede bazen olumlu bazen olumsuz sonuçlar verebilmektedir¹⁶⁹

Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesi durumunda meydana gelebilecek sıkıntılardan biride ülkemizin AB içerisinde yer alma isteği ile ilgilidir. *“Bilindiği gibi, Türkiye’nin 1950’lerden bu yana, Avrupa Birliğine üyelik için uğraşmaktadır ve 17 Aralık 2007 tarihinde zirvede Türkiye’nin AB’ye üyelik isteğine resmi bir biçimde cevap verilerek, Türkiye’nin AB’ye üye olup olmayacağı kesinlik kazanmamakla birlikte, ülkemiz AB ve kurumlarına önemli ölçüde entegre olmuştur. Olası bir hükümet değişikliği durumunda, AB üyesi olan devletlerden gelebilecek tepkilerin göz ardı edilmemesi gerekir. AB içerisinde Fransa hariç tüm devletler, parlamenter sistem ile yönetilmektedir. Avrupa’nın tarihi birikimi, sosyo ekonomik ve kültürel yapısı, birlik içerisinde başkanlık sisteminin uygulanmasını neredeyse imkansız kılmaktadır. Dolayısıyla, ülkemiz gibi, başkanlık sisteminin sağlıklı işleyebilmesi için gerekli koşulları sağlamayan bir ülkede yaşanacak olası bir hükümet sistemi değişikliğinin hoş karşılanmayacağı söylenebilir.”*¹⁷⁰

Başkanlık sistemine karşı olanlar başkanlık sisteminin ülkemizi demokrasiden uzaklaştırarak diktatörlüğe götüreceğini ve yeniden padişahlığın geleceğini ileri sürerken; diğer tarafta da başkanlık sistemiyle birlikte ülkemize siyasi istikrarın geleceğini ve buna paralel olarak da bütün ekonomik, sosyal ve siyasi sorunlarımızın çözüleceğini; adeta başkanlık sisteminin her derde deva sihirli bir değnek olduğunu savunmaktadır. Bu açıklamalar neticesinde, sistemin Türkiye’deki oluşum ve gelişimleri, tarihimizde yapılan darbeleri göz önüne alarak, parlamenter sisteme göre daha demokratik bir yönetim olup olmadığı, halka karşı daha şeffaf olan bir sistemin, ülkemize lehte aleyhte olan argümanlar incelenmelidir.¹⁷¹

¹⁶⁹ Döner, s.170

¹⁷⁰ Küçükoba, s.82

¹⁷¹ Kotan, s.115

3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi Öncesi Başkanlık Sistemine Geçiş Tartışmaları

Ülkemizde mevcut sistemin terk edilerek, başkanlık sistemine geçilmesine yönelik tartışmalar yeni olmayıp, seksenli yıllardan beri Türk kamuoyunu meşgul etmektedir. Türkiye’de sistem değişikliğine yönelik tartışmalar zaman zaman gündemden düşse de, siyasi aktörlerde akademisyen çevrelere kadar her zaman geniş bir yelpazede tartışma alanı bulmuştur. Türk siyasi hayatında hükümet sistemi tartışmaları özellikle Özal, Demirel ve Erdoğan tarafından dile getirilmiş ve siyasi istikrarsızlık sorunu, cumhurbaşkanına meclisi feshetme yetkisinin verilmesi ve ikili yapıdan oluşan yürütmenin zaman zaman meydana getirdiği sıkıntıların, başkanlık sistemine geçilmesi ile giderilebileceği savunulmuştur.¹⁷²

Türkiye’de başkanlık sistemi lehinde tartışmalar ilk defa Turgut Özal tarafından başlatılmıştır. Özal, 1983-1989 tarihleri arasında başbakanlık yaptığı dönemde sistem değişikliğine yönelik tartışmaları sık sık gündeme getirmiştir.¹⁷³ Özal’ın başkanlık sistemini savunmasının arka planında yer alan bazı sebepler mevcuttur. 12 Eylül darbesinden sonra yeniden demokrasiye geçilmesiyle, tek başına iktidar olan Özal, güçlü bir başkan profili çizmek istemiştir. Ancak, Özal’ın bu isteği her defasında dönemin Cumhurbaşkanı Kenan Evren tarafından engellenmiştir. Evren sahip olduğu bütün yetkileri kullanarak, Özal’ın planladığı birçok reformun gerçekleşmesinin önüne geçmiştir.¹⁷⁴

Turgut Özal, cumhurbaşkanı olduğu takdirde önünün açılacağını ve planlarını gerçekleştirebileceğini düşünmüştür. Ancak, cumhurbaşkanı olduktan sonra olaylar düşündüğü gibi gelişmemiş ve planladığı reformları hayata geçirebilmek için istediği gibi bir ortam oluşmamıştır. Nitekim Özal, bu durumu gerekçe göstererek başkanlık sistemini tekrar Türkiye’nin gündemine taşımıştır.¹⁷⁵ Ayrıca Özal, zayıf bir uzlaşma kültürüne sahip olan Türkiye’ye koalisyon hükümetlerinin vakit kaybettirdiğini dile getirmiş ve ülkemizin heterojen yapısına uygun modelin başkanlık sistemi olacağını

¹⁷² Kurban, s.121

¹⁷³ H. Efe, “Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt(C.) 6, S.9, 2015 s.80

¹⁷⁴ C. Fedayi, “Mazi, Hal ve İstikbal Bayutlarıyla Başkanlık Sistemi”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.684

¹⁷⁵ Fedayi, s.685

belirtmiştir. Çünkü Özal'a göre, çoğunluk tarafından seçilen bir başkan, ülkenin bütünlüğü daha demokratik bir şekilde temsil edecektir.¹⁷⁶

Turgut Özal'ın başkanlık sistemi ile ilgili gündeme getirdiği tartışmaların merkezinde, cumhurbaşkanının seçimi ve görev süresine ilişkin açıklamalar yer almaktaydı. Özal, anayasanın cumhurbaşkanına tanıdığı yetkilerin korunmasını ve cumhurbaşkanının halk tarafından en fazla iki dönem için beş yıllığına seçilmesini savunmaktaydı. Özal'ın savunusuna göre, cumhurbaşkanlığı seçimleri TBMM ile aynı zamanda yapılmalı ve meclisin erken seçime karar vermesi halinde, cumhurbaşkanlığı seçimi de yenilenmeliydi. Turgut Özal'ın bu önerisi, ona yakın kaynaklara göre Amerikan tipi başkanlık sistemine geçiş için atılacak ilk adımdı. Ancak Özal, sistem değişikliği ile ilgili bu önerilerinde diğer parti liderlerinden de beklediği desteği görememiştir. Hatta öyle ki, Özal'ın bu istekleri kendisi için gündeme getirdiği ve cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde kendi siyasi gücünün sınırlanmasını istemediği yönünde iddialar öne sürülmüştür.¹⁷⁷

Özal'ın cumhurbaşkanlığı döneminde yaşanan hükümet sistemi değişikliğine dair tartışmalar, cumhurbaşkanı Süleyman Demirel döneminde yeniden canlılık kazanmıştır. Türkiye'de mevcut sistemin değiştirilip yerine, başkanlık sistemine geçilmesi önerisi 1997 yılında Demirel tarafından tekrar gündeme getirilmiştir. Demirel, Türkiye'de sorunun sistem meselesi olduğunu ifade etmiş ve 4 yıl 3 ayda 6 hükümet onaylamasının, parlamenter sistemi tartışılır hale getirdiğini belirtmiştir.¹⁷⁸

Demirel'in sistem değişikliğine ilişkin açıklamaları, Türkiye'de gerek siyasiler gerekse kamuoyu tarafından yoğun bir tartışma alanı yaratmıştır. Sistem için yapılan olumsuz eleştirilerin merkezinde, Türkiye'nin başkanlık sistemine hazır olmadığı, sistemin ülkeye diktatörlük getireceği ve Demirel'in başkanlık sistemini kendisi için istediği yönünde iddialar yer almaktaydı. Mesut Yılmaz başkanlık sisteminin demokratik kültürü yüksek olan ülkelerde başarıya ulaşacağını, Türkiye gibi demokratik kültürü yeteri kadar gelişmemiş ülkelerin sistemi başarısız kılacağını savunurken, CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Demirel'in sistem değişikliği önerilerini fazladan beş yıl kazanmak için gündeme getirdiğini iddia ederek sert

¹⁷⁶ S. Yılmaz, "Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye'ye Örnek Olabilir mi?", http://usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik_sistemi_abd_turkey.pdf, s.630, (19/10/2015)

¹⁷⁷ Küçükoba, s.64

¹⁷⁸ Kurban, s.123

eleştirilerde bulunmuştur. DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit ise, başkanlık sisteminin çok az ülkede demokratik bir şekilde uygulandığının üstünü çizmiştir.¹⁷⁹

Süleyman Demirel'in başlattığı başkanlık sistemi tartışmalarını olumsuz yönde eleştirenler kadar, destek verenler ve başkanlık sisteminin Türkiye'de uygulanması gerektiğini savunanlar da mevcuttu. Başkanlık sistemini Türkiye'nin gündemine getiren ilk isimlerden biri olan Halil Şıvgın'a göre, Türkiye'nin ilerleyebilmesi için ekonomik istikrar sağlanmalıdır. Bu da siyasi istikrar sağlandığında gerçekleşecektir. Öyle ki, Türkiye'de siyasi ve ekonomik istikrar sağlanması için başkanlık sistemi getirilmelidir. Ona göre, başkanlık sistemi ülkemize barış, huzur ve birlik getireceğinden, kavga ve bölünmeler engellenecektir. Bunun yanında Demirel'in başkanlık sistemine geçiş önerisi, DTP Genel Başkanı Hüsamettin Cindoruk ve DYP Genel Başkanı Tansu Çiller gibi siyasiler tarafından da destek bulmuştur.¹⁸⁰

3.2. Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarı ve Başkanlık Sistemine Geçiş Tartışmaları

Türkiye'de 2002 yılında yapılan genel seçimlerden sonra tek başına iktidara gelen AKP, 2003 yılında 59. hükümetin kurulmasıyla başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan ile birlikte hükümet sistemi değişikliğine yönelik tartışmaları tekrar gündeme getirmiştir. Başbakan Erdoğan, katıldığı bir televizyon programında hayalindeki hükümet sistemi modelinin başkanlık sistemi olduğunu söyleyerek, Özal ve Demirel'den sonra Türkiye'de başkanlık sistemi lehine tartışmaları tekrar canlandırmıştır.¹⁸¹

Recep Tayyip Erdoğan, kendisi için ideal modelin Amerikan tipi başkanlık modeli olduğunu ve bu sistem konusunda bir fikir birliği sağlanırsa Türkiye'nin ilerleme kaydedeceğini; bunun içinde ülkedeki tüm kurumların halkla bütünleşerek bir konsensüs sağlaması gerektiğini söylemiştir. Erdoğan'ın başkanlık sistemine yönelik yaptığı bu açıklamalar, farklı kesimler tarafından olumlu ve olumsuz eleştiriler almıştır.¹⁸²

¹⁷⁹ S. Duman, "Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmeleri", Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, s.645

¹⁸⁰ Duman, s.647-648

¹⁸¹ Kurban, s.124

¹⁸² Kurban, s.124

Dış İşleri Bakanı Abdullah Gül daha partiyi kurarken başkanlık sistemini tartıştıklarını belirtmiş, Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül de Erdoğan'ın Türkiye'nin gerçeklerini en iyi şekilde belirlediğini ve bunların tartışılmasını amaçladığını söyleyerek, başbakana destek vermiştir. Başbakan Yardımcısı Mehmet Ali Şahin ise, Türkiye için doğrudan başkanlık sistemi yerine, yarı başkanlık sistemi ile geçiş yapmanın daha faydalı olacağını ifade etmiştir. Başbakan Yardımcısı Abdüllatif Şener, başkanlık sisteminin istemine yönelik tartışmalara daha temkinli yaklaşmış ve sistemin uygulanabilmesi için Türkiye'de bütün kurumlar arası ilişkilerin yeniden yapılandırılması gerektiğini, bunun içinde konunun kamuoyunun bütün kurumlarının katılacağı bir müzakere sürecinde ayrıntılı olarak ele alınması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁸³

Türkiye'de Erdoğan'ın öngördüğü başkanlık sistemi tartışmaları, muhalefet partilerinden farklı tepkiler almasına neden olmuştur. Erdoğan, CHP Lideri Deniz Baykal tarafından ciddiyetsizlikle suçlanmış ve Amerikan örneğine karşılık, Arjantin örneği gösterilerek sert bir şekilde eleştirilmiştir. DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar Türkiye'de başkanlık sistemi gibi icraatın önünü açacak yapısal bir değişikliğe ihtiyaç olduğunu öne sürerek Erdoğan'a destek verirken, ANAP Genel Başkanı Ali Talip Özdemir, Erdoğan'ı gündem değiştirmekle suçlamış ve Erdoğan'ın monarşi istediğini dile getirmiştir. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ise başkanlık sistemine ilişkin tartışmalarda, demokratik devlet niteliğine en uygun modelin parlamenter hükümet sistemi olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁴

Türkiye'de 2003 yılında yeniden başlayan başkanlık sistemi tartışmaları, 2010 yılına kadar düşük yoğunlukta devam etmiştir. 2010 yılına gelindiğinde ise, sistem değişikliğine yönelik tartışmalar yeniden alevlenmiştir. Öyle ki Kasım 2012'de, AKP tarafından Adalet Komisyonu'na başkanlık sistemine geçiş meselesine ilişkin öneri sunulmuştur. AKP'nin sunduğu başkanlık sistemi önerisinde dikkat çeken maddeler arasında, başkanın seçimi ve yetkileri ile başkanlık kararnamesi yer almaktadır.¹⁸⁵

AKP'nin önerisine göre, başkan kırk yaşını doldurmuş, milletvekili seçilebilme yeterliliğine sahip vatandaşlar arasından, halkın oyuyla 5 yıllık bir süre

¹⁸³ Küçükoba, s.65

¹⁸⁴ Küçükoba, s.66

¹⁸⁵ Küçükoba, s.68

için en fazla iki dönem seçilebilecektir. Söz konusu önerinin başkanın görev ve yetkilerini düzenleyen 22. maddesinde başkanın, TBMM seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, kanunları tekrar görüşme için meclise göndermek, YÖK üyelerinin yarısını seçmek, üniversite rektörlerini seçmek, Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısını, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nı ve Hakimler ve Savcılar üyelerinin yarısını seçmek gibi yetkilere sahip olacağı yer almaktadır.¹⁸⁶

AKP'nin önerisinde, TBMM ve başkanlık seçimlerinin beş yılda bir aynı günde yapılacağı ve TBMM ya da başkanın tek başına her iki organın seçimlerinin yenilenmesine karar verebileceği belirtilmektedir.¹⁸⁷ Öyle ki önerilen başkanlık sistemi taslağında, ABD uygulamasından farklı olarak başkan, hiçbir şart ve kayıt altında kalmadan meclisi feshedebilecektir. TBMM'de aynı şekilde başkanın görev süresini sonlandırabilecektir.¹⁸⁸

AKP'nin öngördüğü başkanlık modelinde ağır eleştirilere maruz kalan diğer bir özellik ise, başkanın kararname çıkarabilme yetkisinin bulunmasıdır. Başkanın bu yetkisi onun genel siyaseti belirleme yetkisinin doğal bir sonucu olarak görülse de, bu özellik başkana kanunlarda belli bir konuyla ilgili açık hükümlerin bulunmadığını ileri sürerek yasama alanına müdahale etme imkanı sağlayabilir. Bu madde ile başkana kısmen de olsa yasama yetkisinin verilmesi, kuşkusuz kuvvetler ayrılığı teorisine ters düşmekte ve başkanlık sisteminin mantığına uymamaktadır.¹⁸⁹

AKP başkanlık sistemine geçilmesine yönelik uzun süredir kampanya yürütmektedir. Fakat ülkemizde, başkanlık sistemine geçilmesi konusunda halkın desteği yeterli seviyede değildir. Toplumun birçok kesiminde sistem değişikliğine yönelik ciddi kaygılar yaşanmaktadır. AKP ise, başkanlık sistemi taslağını kamuoyuna yeterince sunmamakta ve tartışmaya açmamaktadır. Çünkü öneri incelendiği takdirde, başkanın istemediği bir kanunun parlamentodan geçmesinin çok zor olacağı, yürütmeye oldukça geniş yetkiler verilerek yasama karşısında üstün konuma getirildiği ve yargı erkinin etkisiz kaldığı görülmektedir. Nitekim taslak incelendiğinde, AKP'nin başkanlık sistemi önerisi, kuvvetler ayrılığı ilkesini ihlal

¹⁸⁶ Efe, s.79

¹⁸⁷ Efe, s.80

¹⁸⁸ M. Erdoğan, "Başkanlık Sistemi, Demokrasi ve Türkiye," Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.546

¹⁸⁹ Erdoğan, s.546

ederek başkanlık sisteminden uzaklaşmış ve ortaya Türk tipi bir model çıkartmıştır.¹⁹⁰

3.3. Başkanlık Sistemine Karşı Lehte Görüşler

Türkiye’de yüzyılı aşkın bir süredir uygulanan parlamenter sistem, sert kuvvetler ayrılığına dayanan başkanlık sisteminin uygulanmasının olumlu sonuçlar doğuracağı ileri sürülmektedir. Başkanlık sistemini savunanlara göre, sistemin yürütmeye istikrar ve etkinlik sağlayacağı, daha demokratik ve hesap sorulabilir olacağı ayrıca iktidarı sınırlandırırken aynı zamanda merkezi güçlendireceği öne sürülmektedir. Çalışmanın bu başlığı altında, başkanlık sisteminin güçlü yanlarına ve Türkiye’de uygulanması için sistemi savunanların görüşlerine yer verilecektir.¹⁹¹

Türkiye’de başkanlık sistemi tartışmaları Turgut Özal ile başlamış ve Süleyman Demirel ile devam etmiştir. Özal, başkanlığı döneminde yapmış olduğu röportajlarda, cumhurbaşkanının fazla yetkiye sahip olduğunu ve cumhurbaşkanını halkın seçmesinin daha demokratik olacağını, ayrıca bu seçim usulünün onu daha güçlü kılacağını belirtmiştir. Daha sonrasında Demirel tarafından da cumhurbaşkanını halkın seçmesinin daha isabetli olacağı konusunda açıklamalar yapılmıştır. Demirel istikrarsızlığı gerekçe göstererek rejim değişikliği önermiş ve hükümetin halkın beş yıllığına seçeceği cumhurbaşkanı tarafından kurulmasını istemiştir. Demirel’e göre, halka karşı sorumlu olması gereken hükümetler, Meclis aritmatikine dayalı olarak çok sık değiştiğinden istikrarsızlık sorunu oluşmaktadır. Bu kadar hükümet değişikliğinin fazla olduğunu söyleyen Demirel, Türkiye’de başkanlık sisteminin kaçınılmaz olduğunu öne sürmüştür.¹⁹²

Yapılan açıklamalar doğrultusunda, başkanlık sisteminin Türkiye’nin gündemine girişinin çok yeni olmadığı görülmektedir. 2002 yılından 2014 yılına kadar tek başına iktidar olan ve 2014 seçimleri ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı seçilen Recep Tayyip Erdoğan da, bugün başkanlık sisteminin en ileri gelen savunucularındandır. Oniki yıl boyunca başkanlık koltuğunda tek başına

¹⁹⁰ Küçükoba, s.73

¹⁹¹ Kotan, s.115

¹⁹² B. E. Oder, “Türkiye’de Başkanlık ve Yarı Başkanlık Rejimi Tartışmaları:1991-2005 Yılları Arasında Basına Yansıyan Öneri ve Tepkilerden Kesitler”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye (Der. T. Ergün), Ankara, 2005, s.47

oturan Erdoğan, başkanlık sisteminin Türkiye'ye kalıcı istikrar getireceğini savunmaktadır.¹⁹³

Türkiye'nin geçmişinde kurulan koalisyon hükümetlerinin parlamenter sistemin zayıflığından kaynaklandığını belirten Abdulkadir Aksu da, uygulandığı takdirde başkanlık sisteminin istikrar getireceğini savunmaktadır. Sistemin içerisinde ne istikrarsız koalisyon hükümetleri ne cumhurbaşkanlığı seçiminde kaos, ne başbakan-cumhurbaşkanı çatışması ne de iç ve dış politikada çift başlılık söz konusudur. Başkanın halk tarafından belli bir süreliğine seçilmesinin güçlü bir yürütmeye yol açacağını belirten Aksu, bu durumun hükümette istikrar sağlayacağını da düşünmektedir. Aksu'ya göre, başkanlık sisteminde sorumlu yetkili kişinin kesin ve açık bir şekilde belli olması hesap sorulabilirlik açısından oldukça önemlidir. Parlamenter sistemde, herhangi bir sorun çıkması durumunda, sorunun çıktığı yeri tespit etmek oldukça zordur. Diğer yandan Aksu, sınırlı iktidar ve güçler ayrılığı ilkesine dayanan başkanlık sistemi uygulanmasının daha fazla demokrasi getireceğine ve halkın doğrudan yönetime katılabileceğini savunmaktadır.¹⁹⁴

Türkiye'de başkanlık sisteminin uygulanmasının olumlu sonuçlara yol açması için merkezi iktidarın yerel iktidarlar kadar istikrarlı olması gerektiğini savunan Hasan Tahsin Fendoğlu, yerel iktidarlardaki istikrarın hükümetlerde bulunmadığını belirtmiş ve bunun ispatı olarak 1970-1980 yılları arasında 12 hükümetin değişmesini göstermiştir. Mevcut sistemin Türkiye'nin önünü tıkadığını ve bu tıkanıklığın başkanlık sistemi ile aşılabileceğini ileri sürmektedir. Diğer taraftan, TBMM'nin asli görevinin yasama ve denetim olması gerektiğini ancak parlamenter sistem işlevini yerine getiremediğini belirten Fendoğlu'na göre, başkanlık sistemine geçilmesi ile meclis asli görevlerini uygulayabilecek güce sahip olacaktır. Ayrıca, meclisin denetim fonksiyonunu yetersiz bulmakta ve TBMM'de çoğunluğu elde eden hükümetleri denetlemenin hayal olduğunu hatta parlamenter sistemde bunu gerçekleştirmeyi imkansız olarak nitelendirmektedir. Fendoğlu, ülke içerisinde baş gösteren terör ve kürt sorununun da başkanlık sistemi ile daha kolay çözülebileceğini

¹⁹³ Kotan, s.116

¹⁹⁴ A. Aksu, "Başkanlık Sistemini Doğru Anlamak", Yeni Türkiye Dergisi, S.51 Ankara, 2013, s.122

ve homojen yapıya sahip olmayan Türkiye’de birleştirici unsur olarak etkin olabileceğini ileri sürmektedir.¹⁹⁵

Özal döneminden beri, Türkiye’de başkanlık modelinin uygulanması gerektiğini savunanların en başında Burhan Kuzu gelmektedir. Kuzu’ya göre, başkanlık sisteminin Türkiye’de uygulanamayacağına yönelik düşüncelerin temelini milli iradeye olan güvensizlik oluşturmaktadır. Başkanlık sisteminin kültürümüze uymayacağı düşüncesi de bundan kaynaklanmaktadır. Başkanlık sistemi ABD’de kurulum aşamasındayken, o günün Osmanlı yönetiminden etkilendiğini belirten Kuzu; başkanlık sisteminin sosyo-kültürel yapımıza en uygun sistem olduğunu savunmaktadır. Türkiye’de, başkan ile parlamentodaki çoğunluğun farklı partilerin elinde olması durumunda sistemin kilitleneceği endişesine karşı ise Kuzu, sistem içerisinde bulunan iki parti anlayışının ve bu partilerin disiplinsiz olmasının rejimin işlerliğini daha kolaylaştıracağı düşüncesindedir. Ayrıca Kuzu’ya göre, başkanlık modeli ile uygulanacak dar bölge seçim sistemi, milletvekillerini parti baskısından ve lider sultasından kurtararak parlamentoda kalitenin yükselmesine yol açacaktır. Başkanlık sisteminin diktatörlüğe dönüşeceği endişesine karşı ise Kuzu, bu fikrin temelsiz olduğunu savunmaktadır. Çünkü, başkanlık sisteminde başkanlar, parlamenter sisteme göre daha az güce sahiptirler. Başkanlık sisteminde asıl güce sahip olan, meclistir. Kuzu’ya göre de; başkanlık sisteminin Türkiye için en büyük avantajı istikrar sağlayacağı düşüncesidir. Siyasi iktidarın önemle altını çizen ve bunu sağlamada en önemli modelin başkanlık sistemi olduğunu savunan Kuzu, siyasi istikrarı olmayan bir ülkenin diken üstünde olduğunu belirtmektedir.¹⁹⁶

3.4. Başkanlık Sistemine Karşı Aleyhte Görüşler

Başkanlık sistemi, uygulamada bazı olumsuz sonuçlara yol açmaktadır. Tezin ilk bölümünde başkanlık sisteminin olumsuz yönleri detaylı bir şekilde incelendiği için, burada yalnızca sistemin Türkiye’de uygulanmasına karşı olanların görüşleri incelenecektir.

Başkanlık rejimi ile çok partili sistemin bağdaşmadığını ve Türkiye’nin çok partili bir sistem ile başkanlık sistemini uygulayacak olması durumunda

¹⁹⁵ H. T. Fendoğlu, “Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013, s.583-585

¹⁹⁶ Kuzu, s.111-115

demokrasiden uzaklaşacağını ileri süren Ersin Kalaycıoğlu, Türkiye’de başkanlık sistemine geçilmesi durumunda sistemin ülkeyi, siyasal ve kurumsal istikrarsızlığa sürükleyeceğini savunmaktadır. Kalaycıoğlu’na göre, yürütmenin yasama gibi halkoyuyla belirlendiği rejimler katıdır ve organların görev süreleri uzundur. Bu yüzden halk siyasal liderlerden hesap sorabilmek için protesto ve sokak hareketlerini teşvik etmektedir. Kalaycıoğlu, Türkiye, başkanlık sistemi ile ülkeyi bir çalkantı ortamına sürüklemek istemiyorsa seçmeni paydaş olarak gören, sivil toplum kuruluşlarına önem veren açıklık ve hesap verilebilirliği özendiren bir üslup ile parlamenter rejimini güçlendirmesi gerektiğini savunmaktadır.¹⁹⁷

Erdal Onar’a göre başkanlık sisteminin getireceği sakıncalardan biride, yasama ve yürütme arasında çıkabilecek görüş ayrılığının sistemin kilitlenmesine neden olacağı sorunudur. Bu tür bir tıkanıklığı çözebilmenin tek yolunun uzlaşma olduğunu belirten Onar, uzlaşma kültürünün gelişmediği ülkelerde, başkanlık sisteminin sağlıklı bir şekilde işleminin mümkün olmadığını savunmaktadır.¹⁹⁸

Türkiye’de başkanlık sistemini savunanların en önemli iki gerekçesi, başkanlık sistemiyle güçlü ve istikrarlı yürütme ile bağımsız ve etkin yasama organı düşüncesidir. Ancak belirtilmelidir ki; aynı anda hem güçlü bir yürütme hem güçlü bir parlamentonun gerçekleşmesi mümkün değildir. Başkanlık sisteminde başkanın yasama organını etkileme imkanı, parlamenter sisteme göre sınırlıdır. Bu bağlamda, başkanlık sisteminde siyasal kilitlenme ve demokrasinin kesintiye uğraması ihtimali, parlamenter sisteme oranla daha yüksektir. Ayrıca, ABD’de yasama ile yürütme arasındaki kilitlenmelerin daha az oluşu, Amerikan siyasal partilerinin yapısından kaynaklanırken, ABD ile aynı şartlara sahip olmayan Latin Amerika ülkelerinde sistem farklılaşmaktadır.¹⁹⁹

Özbudun, Latin Amerika başkanlık sistemlerinde yasama ile yürütme arasındaki kilitlenmeleri aşacak mekanizma olarak ortaya çıkan ve başkanlara kanun hükmünde kararname çıkarma imkanı veren yetkilerin, delegasyoncu demokrasilere sebep olduğu ve bu durumun başkanlık sistemini demokratik niteliğinden saptırarak

¹⁹⁷ E. Kalaycıoğlu, “Başkanlık Rejimi:Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınavı”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. T. Ergün) Ankara, 2005, s.26-27

¹⁹⁸ E. Onar, “Türkiye’nin Başkanlık veya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. T. Ergün) Ankara, 2005, s.100

¹⁹⁹ Küçükoba, s.79

yozlaşmaya neden olduğunu öne sürülmektedir. Ona göre, Türkiye'nin sosyal yapısının ve siyasal geleneğinin bu sisteme uygun olduğu savından kasıt, Türkiye'nin monarşi mirası ve tek parti deneyimidir. Aslında Türkiye tamda bu sebepten dolayı başkanlık sistemini reddetmelidir. Çünkü zaten kişisel liderliğe dayanan siyasal partilerin olduğu bir ortamda, bu eğilimleri besleyecek bir sistemden daha ziyade sınırlayacak bir sistem tercih edilmelidir. Ilımlı ve işleyen birçok parti sistemi istikrarı sağlayabileceğinden, parti sisteminin aşırı ölçüde parçalı ve ideolojik olarak kutuplaştığı bir sistemde ise ne parlamenter rejim ne de başkanlık rejimi istikrarı sağlayamayacaktır.²⁰⁰

Başkanlık sistemine karşı olmayan Mustafa Erdoğan, anayasal düzenlemeler ile Türkiye'de kağıt üstünde kuvvetler ayrılığına dayanan bir başkanlık hükümeti sistemi kurulabileceğini, ancak gerçek bir başkanlık sisteminin kurulmasının çok zor olacağını belirtmektedir. Erdoğan'a göre, sistemin başarıya ulaşabilmesi için yalnızca anayasal olarak düzenlenmesi yetmemekte ve bunun yanında ülkenin siyasi kültürü, siyasi parti yapısı, partilerin birbirleriyle ilişkileri, toplum ve siyasetteki ideolojik ayrışmaların yapısı, uzlaşma kültürünün gücü ve parti taraftarlığı da sistemin başarısını etkilemektedir. Bütün bu unsurlar incelendiğinde, Türkiye'de kuvvetler ayrılığına dayanan bir başkanlık sistemi kurmak mümkün gözükmemektedir.²⁰¹

Mehmet Merdan Hekimoğlu, ABD'de başarıya ulaşmış başkanlık sisteminin, Türkiye'de de başarılı bir yönetime yol açacağını ummanın iyimser bir beklentiden ileri gitmeyeceğini öne sürmektedir. ABD'ninkinden farklı olarak, Türkiye çatışmacı bir siyasi tarihe sahiptir. Türkiye'de uzlaşma kültürünün bulunmaması ve siyasi partilerin, ideolojik ve disiplinli partiler olması ortaya çatışmacı bir siyasi yapı çıkaracaktır. Hekimoğlu'na göre, Türkiye'de siyasi partiler arasında ciddi ideolojik farklılıklar bulunduğu gibi, uzlaşma yoksunu bir ortamda farklı siyasi görüşe sahip olan başkan ve meclisin birlikte çalışmaları imkansız olacağından sistem tıkanacaktır. Hekimoğlu, Türkiye'de başkanlık sistemine geçmek yerine, anayasada

²⁰⁰ Özbudun, s.207

²⁰¹ Erdoğan, s. 545

düzenlemeler yapılarak, parlamenter sistemin uygulanmaya devam edilmesi gerektiğini savunmaktadır.²⁰²

Başkanlık sisteminin ülkemize de aktarılmasını savunanlar, Amerikan başkanlık sisteminin avantajlarından bahsetmektedirler. İlter Turan, Amerikan başkanlık sisteminin kendine ait sosyolojik ve siyasi temellerden oluştuğunu ve Türkiye’de uygulanmasının arzulanmayan sonuçlara neden olacağını savunmaktadır. Turan’a göre, krallık kurumunun etkisi altında kurulan ve şekillenen Amerikan Başkanlık Sistemi bu durumdan etkilenmiş ve kral konumuna getirilen başkanlara rol vermişlerdir. Sistemin kurucuları, kurdukları anayasal sistemi, denetleme ve dengeleme ilkeleriyle yönetmişlerdir. Dengeleme-denetleme sisteminin toplumsal yanının bulunduğunu belirten Turan, sistemin Amerikan insanını her zaman memnun etmemesine rağmen, tamamen benimsenmiş durumda olduğunu vurgulamaktadır.²⁰³

Amerikan sisteminin toplumsal kültürün yanında, gelişmiş bir sivil toplum geleneğine ve federal sisteme sahip olması, modelin başarısını destekleyen diğer unsurlardandır. Modeli başarıya sürükleyecek olan tüm bu unsurlar dikkate alınmadığı takdirde, başkanlık sistemi tek başına istikrar ve etkinlik sağlayamayacak ve ülkemizde kilitlenmelere neden olabilecektir.²⁰⁴

²⁰² M. M. Hekimoğlu, “Başkanlık Demokrasisini Doğru Tartışmak”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, 2013, Ankara, s.590

²⁰³ İ. Turan, “Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Der. T. Ergül), Ankara, 2005, s.114-116

²⁰⁴ Küçükoba, s.83

SONUÇ

İdeal yönetim şekline ulaşmak için ilk çağlardan buyana devletler çeşitli modeller üretmişlerdir. Tarih boyunca devletler, birçok farklı sistemle yönetilmiş, bunların kimisi başarılı olmuş, kimide varlığını sürdürememiştir.

Hükümet sistemleri yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkiye göre şekil alır. Yasama ve yürütme güçlerinin birbirini sınırlaması, yönetilecek kişilerin; yönetimde yer almasını istedikleri kişileri nasıl seçtiği, yetkileri ve aralarındaki ilişki, o ülkede uygulanan yönetim şeklini belirler.

Günümüzde, demokrasi anlayışının temelini kuvvetler ayrılığı teorisi oluşturur. Demokrasi; halkın seçtiği kişiler aracılığıyla yönetime katılması ve dolaylı olarak yönetimde kısmen söz sahibi olmasıdır. Toplumda; din, dil ırk, mezhep ayrımı yapılmadan, tüm vatandaşların haklarının korunduğu ve yasaların herkes için eşit uygulandığı bir sistemi uygulamak demokrasinin amacıdır. Bu amaca, Türkiye’de hangi sistem ile ulaşılabilecekse, o sistem uygulanmalıdır. Ayrıca, sistemler meydana getirilirken, günümüz şartlarından ve gelecek nesilleri de kapsayacak şekilde uzun süreli çözümler düşünülmelidir. Modern ve demokratik siyasal sistemler içerisinde, büyük ve başarılı devletler tarafından en çok kullanılan; başkanlık ve parlamenter sistemlerdir.

Kuvvetler ayrılığı teorisine göre, parlamenter sistemde de başkanlık sisteminde olduğu gibi kuvvetlerin ayrılığı mevcuttur. Ancak, başkanlık sisteminde başkanın, yürütmenin tüm gücünü elinde toplamasının önüne geçebilmek için sert kuvvetler ayrılığı uygulanırken; parlamenter sistemde, yasama içinden çıkan bir yürütmenin bulunması ve parlamento üyelerinin milletvekili olarak devam etmesi, başkanın yetkilerinin sınırlandırılarak vekil seçilme zorunluluğunun bulunması ve yasama ile yürütme organları arasındaki ilişkilerin, güvenoyu ve fesih mekanizmaları ile sağlanıyor olmasından dolayı yumuşak bir kuvvetler ayrılığı benimsenmiştir.

Her sistemin uygulamada avantaj ve dezavantajları vardır. Uygulandığı ülkede başarıya ulaşan sistemler; tarihi, toplumsal ve siyasal farklılıklar nedeniyle başka bir ülkede çöküntüye uğrayabilir. Başkanlık sisteminin çıkış noktası olan ve sistemin en iyi uygulandığı yer ABD’dir. ABD’nin kendine has özelliklerinden

dolayı sistem, yüzyılı aşkın süredir kesintiye uğramadan, değişmeden devam etmiştir. Başkanlık sistemini uygulamaya çalışan bazı ülkelerini incelediğimizde, teoride eksik kalarak aynı başarıyı yakalayamadıklarını hatta diktatörlüye dönüştükleri görülmektedir.

Türkiye'nin uzun yıllardır gündemini meşgul eden konu, hükümet sistemimizin ne olması gerektiği sorunsalıdır. Ülkemizde 1876 Kanun-u Esasisi ile başlayan ve 1921 Anayasası hariç olmak üzere, 1924, 1961 ve 1982 Anayasaları ile parlamenter hükümet sistemi benimsenmiştir. 1980'li yıllardan sonra ise, Cumhurbaşkanı Özal'ın başlattığı ve Demirel tarafından da devam ettirilen başkanlık sistemine geçilmesine yönelik görüşler ortaya atılmıştır. Türkiye'nin, siyasi tarihinde yaşadığı istikrarsızlıklar ve koalisyon hükümetlerinin başarısızlığı, başkanlık sistemini savunanların en büyük gerekçesi olmuştur.

Türkiye'de köklü bir geçmişe sahip olmayan parlamenter sistem, birçok siyasi sorunla karşılaşmıştır. Yaşanan krizlerin mevcut sistemimizden kaynaklandığını ve parlamenter sistemi istikrarsız ve güvenilir bulmayanlar, başkanlık sistemine geçilmesi ile ülkemizde güçlü ve istikrarlı bir yürütme oluşacağını ileri sürmektedirler. Nitekim, başkanlık sistemini savunanların en büyük dayanağı, başkanlık sisteminin ülkemizde siyasal istikrarı sağlayacağı düşüncesidir. Başkanlık sisteminde belirli bir süre için göreve gelen başkan, seçildikten sonra görevden alınamayacağı için siyasal sistemde istikrar sağlayacak ve uygulanan politikalar sürelilik kazanacaktır.

Başkanlık sisteminin olumlu etki yaratacağını ileri süren bir başka argüman ise, yasama ve yürütme organları arasındaki ilişkinin sert kuvvetler ayrılığına dayanıyor olmasıdır. Başkanlık sistemini uygulayan ülkelerde kuvvetler, birbirinden mutlak şekilde ayrılmaktadır. Ancak belirtilmelidir ki; sistemin bünyesinde tıkanmalar yol açacak bazı özellikler mevcuttur. Başkanlık sisteminde, başkan ve meclis çoğunluğunun farklı partilerden olması durumunda sistem kilitlenmelere yol açacaktır. Başkanlık sistemini savunanlar, Türkiye'nin toplumsal yapısını, siyasi kültürünü, parti ve seçim sistemini dikkate almamaktadırlar. Ayrıca, Türkiye'de iktidarın tek kişinin elinde toplanması rejimi tehlikeye sokabilir. Özellikle Latin Amerika gibi az gelişmiş ülkelerde görülen diktatörlük tehlikesi Türkiye içinde güçlü bir tehdit olabilir.

2002 yılında yapılan genel seçimle, başbakanlık koltuğuna oturan Recep Tayyip Erdoğan iktidara geldikten kısa bir süre sonra, Türkiye'nin başkanlık sistemine geçmesi gerektiğini savunmuş ve başkanlık sistemi tartışmalarını yeniden alevlendirmiştir. Bu bağlamda, Türkiye 21 Ekim 2007 tarihli halkoylamasıyla onaylanan ve 31 Mayıs 2007 tarih ve 5678 sayılı Anayasa Değişikliği Kanunu ile cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini anayasasına koymuştur. Bu değişikliğe göre, 28 Ağustos 2014'te yapılan seçimlerde, cumhurbaşkanı TBMM tarafından değil, halk tarafından seçilerek göreve getirilmiştir.

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesiyle mevcut sistemimizin ne olduğu üzerine tartışmalar başlamış ancak bir görüş birliğine varılamamıştır. Bazı yazarlar, sistemimizin cumhurbaşkanının başkanının halk tarafından seçilmesiyle yarı başkanlık sistemine kaydığını savunurken, bazıları da yarı başkanlık sisteminden ziyade, siyasal şartlara göre başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında oluşan bir sistemden söz edilmesinin daha doğru olacağını savunmuşlardır.

Bu çalışmada, başkanlık sisteminin ortaya çıkışına, gelişimine, olumlu-olumsuz yönlerine ve ABD'de işleyiş şekline yer verilmiştir. Başkanlık sistemini örnek alan Latin Amerika ülkelerinde yaşanan sapmalar üzerinden, sistemin uygulanmasında yaşanabilecek güçlükler incelenmiştir. Türkiye'nin benimsediği parlamenter sistemden uzaklaşarak, başkanlık sistemine geçmesi durumunda oluşabilecek sonuçlar tartışılarak, sistemin uygunluğunun değerlendirilmesi yapılmıştır.

Yapılan incelemeler doğrultusunda, 2007 Anayasa değişikliği ile parlamenter sistemden uzaklaşan Türkiye için, başkanlık sistemi erken ve uygulanması güç bir modeldir. Çünkü, Türkiye siyasi tarihinde birçok kez demokrasinin kesintiye uğradığı, temel hak ve özgürlüklerin askıya alındığı bir ülkedir. Tarihi süreçte demokratik yönetim, üç kez askeri darbe ile bir kez de dolaylı olarak silahlı kuvvetler tarafından kesintiye uğramıştır. Siyasal kültürü tam oturmamış olan Türkiye'de siyasi partiler de, tarafsız siyasetten daha çok ideolojik ve kişisel çıkarlara dayalı, parti içi demokrasi bilinci ve uzlaşma kültürünün zayıf olduğu bir yapılanma sergilemektedir. Bu nedenle, demokrasi kültürünün pek gelişmediği ülkemizde de hükümet sistemi değişikliğinin sonuçları ağır olabilir.

Sistem değişikliği yerine, başkanlık sisteminde yer alan bazı araçları, mevcut sistemimizde bulunan istikrarsızlıkları ve hükümet krizlerini aşabilmek için, parlamenter sisteme monte edebiliriz. Böylece, parlamenter demokrasiye ve Türkiye’deki siyasete kısa ve uzun dönemde işlevsellik kazandırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akman, A., C., “Başkanlık Sistemlerinin Latin Amerika Deneyimi: Çok Partili Sistemlerdeki Çeşitlilikler Sorunlar ve Fırsatlar”, (Yarı)Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Der. İ. Kamalak), İstanbul, 2014
- Aksu, A., “Başkanlık Sistemini Doğru Anlamak”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Arslan, R., “Başkanlık Sistemi Amerika Birleşik Devletleri”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. N. T. Arslan), Ankara, 2013
- Alaca, F., Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Beykent Üniversitesi, SBE, YYLT, İstanbul, 2012
- Avcı, E., Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, SBE, YYLT, Samsun, 2014
- Aydın, H., Türkiye’de Parlamenter Sistem Eleştirileri ve Başkanlık Sistemi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, SBE, YYLT, Karaman, 2012
- Bal, B., İstikrarsız Parlamenterizm Karşı Başkanlık Sistemi, İstanbul, 2001
- Bezci, B., “Demokrasi ve Başkanlık Sistemi”, Yönetim Bilimleri Dergisi, S.3, Muğla, 2005
- Çam, E., Çağdaş Devlet Sistemleri, İstanbul, 2000
- Çelik, Ç., M., II. Meşrutiyetten Günümüze Hükümet Sistemleri, Zirve Üniversitesi, SBE, YYLT, Gaziantep, 2015
- Doğru, D., Hükümet Sistemleri Açısından 2007 Anayasa Değişikliği ve Bu Değişikliğin Türk Parlamenter Sistemine Olası Etkileri, Gazi Üniversitesi, SBE, YYLT, Ankara, 2011
- Döner, A., “Başkanlık Sisteminin Türkiye’ye Uygulanabilirliği”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. N. T. Arslan), Ankara, 2013
- Duman, S., “Türkiye İçin Başkanlık Sistemi Değerlendirmeleri”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013

- Ergil, D., “Başkanlık Sistemi ve Türkiye” Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler, (Ed. M. Aktaş-B. Coşkun), Ankara, 2013
- Efe, H., “Türkiye’de Hükümet Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.6, S.:9, 2015
- Fedayi, C., “Mazi, Hal ve İstikbal Boyutlarıyla Başkanlık Sistemi” Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Fendoğlu, H. T., “Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Gönenç, L., “Türkiye’deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına İlişkin Değerlendirmeler”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Gözler, K., Türk Anayasa Hukuku’na Giriş, Bursa, 2015
- Hekimoğlu, M. M., “Başkanlık Sistemini Doğru Tartışmak” Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Karaman, M., “Hükümet Sistemi Tartışmaları Bağlamında Başkanlık ya da Yarı Başkanlık Sistemlerinin Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.9, S.18, Hatay, 2012
- Kalaycıoğlu, E., “Başkanlık Rejimi: Türkiye’nin Diktatörlük Tehdidiyle Sınava”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. T. Ergül), Ankara, 2005
- Kotan, M. L., Türkiye’deki Sistem Tartışmaları Çerçevesinde Siyasal Sistemlerin Analizi ve Başkanlık Sisteminin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Kafkas Üniversitesi, SBE, YYLT, Kars , 2013
- Kurban, S., Başkanlık Sisteminden Beklentiler ve Türkiye, Dumlupınar Üniversitesi, SBE, YYLT, Kütahya, 2014
- Kuzu, B., Her Yönü ile Başkanlık Sistemi, İstanbul, 2012
- Küçük, A., “Hükümet Sistemlerinin Tarihçesi”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013

- Küçükoba, G., Başkanlık Sistemi ve Türkiye'ye Uygunluğu Sorunsalı, Dicle Üniversitesi, SBE, YYLT, Diyarbakır, 2001
- Oder, B. E., “Türkiye’de Başkanlık ve Yarı Başkanlık Rejimi Tartışmaları: 1991-2005 Yılları Arasında Basına Yansıyan Öneri ve Tepkilerden Kesitler”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Der. T. Ergül), Ankara, 2005
- Onar, E., “Türkiye’nin Başkanlık ve ya Yarı Başkanlık Sistemine Geçmesi Düşünülmeli midir?”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye, (Ed. T. Ergül), Ankara, 2005
- Oruçlu, A., Başkanlık Sisteminin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Akdeniz Üniversitesi, SBE, YYLT, Antalya, 2013
- Özbudun, E., “Hükümet Sistemleri”, Yeni Türkiye Dergisi, S.51, Ankara, 2013
- Özer, A., Başkanlık Hükümeti ve Bu Sistemin Türkiye’ye Uygulanabilirliği, Ankara, 1998
- Parsak, M., “Parlamenter/Başkanlık/Yarı Başkanlık Hükümet Sistemlerine Genel Bir Bakış ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Hükümet Sistemi” Türk Akademisi Siyasi Sosyal Stratejik Araştırmaları Vakfı, S.1, 2012
- Sönmez, N., Anayasa Hukuku, Ankara, 2013
- Şıvgın, H., Türkiye İçin Umut Krizden Çıkış-Yeniden Yapılanma ve Başkanlık Sistemi, Ankara, 1997
- Tunç, H.- Yavuz, B., “Avantaj ve Dezavantajlarıyla Başkanlık Sistemi”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S.81, 2009
- Turan, İ., “Başkanlık Sistemi Sevdası: Zayıf Temelli Bir Özlem”, Başkanlık Sistemi ve Türkiye (Ed. T. Ergül), Ankara, 2005
- Turgut, M., Başkanlık Sistemi ve Demokrasi, İstanbul, 1998
- Uluşahin, N., Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi, Ankara, 1999

Uzun, T.,- Gezgüç, M. G., “Başkanlık Sistemi ve Latin Amerika Deneyimleri”, Başkanlık Sistemi: Karşılaştırmalı Bir İnceleme ve Türkiye İçin Değerlendirmeler (Ed. M. Aktaş – B. Coşkun), Ankara, 2013

Uzunparmak, M., Başkanlık Sistemi ve Başkanlık Sistemi’nin Türkiye’de Uygulanabilirliği, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, YYLT, Van, 2013

Yanık, M., Başkanlık Sistemi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği, Ankara, 2013

Yavuz, B., Parlamenter Hükümet Sistemlerinde ve 1982 Anayasasında Başkanın Konumu , Gazi Üniversitesi, SBE, YDT, Ankara, 2007

Yazıcı, S., Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri/Türkiye İçin Bir Değerlendirme, İstanbul, 2002

Demirtaş, B., “ABD Dış Politikası ve Lobicilik”
http://usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik_sistemi_abd_turkey.pdf
(17/10/2015)

Yılmaz, S., “Başkanlık Sistemi; ABD, Türkiye’ye Örnek Olabilir mi?”
http://usam.aydin.edu.tr/analiz/baskanlik_sistemi_abd_turkey.pdf,
(19/10/2015)

<http://haber.star.com.tr/acikgorus/baskanlik-sistemi-ve-kaliplasmis-itarazlar/haber-1002639>,
(17/10/2015)

ÖZGEÇMİŞ

10 Ocak 1990 Bursa doğumluyum. 2009 tarihinde İnegöl Yunus Emre Lisesini Tamamladıktan sonra, Sakarya Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü'ne kaydoldum ve 2013 yılında üniversiteden mezun oldum. Yüksek lisans öğrenimi için, Beykent Üniversitesi Kamu Hukuku programına katıldım.

Gamze ERİM